KULTÚRA

ROČNÍK XXI. – č. 9 **DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY** 2. MÁJA 2018

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava • mobil: 0911 286 452 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

Kresba: Andrej Mišanek

Iba slepec nevidí…

"Solo un cieco può negare che nella Chiesa ci sia grande confusione". (Iba slepec nevidí, že v dnešnej Cirkvi vládne veľký zmätok). Týmito slovami charakterizoval situáciu v Cirkvi nebohý arcibiskup, kardinál Carlo Caffarra v interview, ktoré poskytol talianskemu novinárovi 14. januára 2017. Podľa neho tento zmätok spôsobil nejasný postoj pápeža Františka k základným mravoučným pravidlám v jeho apoštolskej exhortácii Amoris laetitia, zverejnenej 8. apríla 2016.

Táto veta bola témou konferencie, ktorú usporiadala Spoločnosť priateľov kardinála Caffarru a ktorá sa konala 7. apríla 2018 v konferenčnej sieni rímskeho hotela The Church Village, na Via di Torre Rossa, asi 3 kilometre od Vatikánu. Účastníci konferencie sa zišli v presvedčení, že je naliehavo potrebné opäť prehovoriť "uprostred vážneho nebezpečenstva, ktoré sa vynorilo a ohrozuje vieru a jednotu Cirkvi".

Na konferencii vystúpili tí najoprednejší a najhlasitejší kritici nejasností, ktoré vniesla do pastoračnej služby apoštolská exhortácia Amoris laetitia: Kardinál Raymond L. Burke, kardinál Walter Brandmüller, biskup Athanasius Schneider z Kazachstanu; cez video pozdravili zhromaždenie ďalší dvaja vysokí cirkevní hodnostári kardinál Joseph Zen Zekiun z Hong Kongu a kardinál Francis Arinze, bývalý prefekt kongregácie pre liturgiu.

Priestranná konferenčná sieň bola zaplnená do posledného miesta. Očitý svedok konferencie v svojej správe informuje, že "nielen bočné priestory na oboch stranách siene boli preplnené, ale mnoho účastníkov stálo aj v predsieni. Boli medzi nimi početní kňazi, bohoslovci i študenti a laici každého veku. Všetci pozorne počúvali a spontánne reagovali na prejavy, ktoré tu odzneli."

Ako prvý vystúpil kadinál Walter Brandmüller, jeden z najlepších súčasných znalcov cirkevnej histórie. Začal s poukazom, že "historická skúsenosť nás učí, že pravda nemusí byť nevyhnutne na strane väčšiny. Často v histórii Božieho ľudu to nebola väčšina, ale skôr menšina, ktorá autenticky žila životom pravej viery. Ako príklad uviedol arianizmus v 4. storočí.

Potom venoval pozornosť rozličným argumentom a „argumentom", ktorými sa niektorí teológovia pokúšajú zmalicherniť krízu. Poukázal, že Magistérium nemožno meniť s odvolávaním sa na vývoj doktríny, pretože rozvíjanie náuky Cirkvi (the development of doctrine), ako ho formuloval a chápal pôvodca náuky, kardinál Henry J. Newman, predpokladá,

FRANTIŠEK VNUK

že novoroz-vinutá náuka iba prehlbuje a rozširuje existujúcu náuku bez toho, že by jej protirečila.

Podobne nemožno prispôsobovať doktrínu „zmýšľaniu veriacich," aj keby išlo o početnú skupinu a nazývať to sensus fidelium. Predovšetkým treba mať na zreteli, že autentický sensus fidelium nemôže je namierený proti magistériu. Cirkev je katolícka, t.j. všeobecná, celosvetová a keď sa zmýšľanie veriacich v Európe, alebo v Severnej Amerike, odlišuje od zmýšľania veriacich v Afrike, Ázii alebo v Južnej Amerike, nemožno hovoriť o pravom sensus fidelium. Žijeme v dobe, keď veriaci sú vystavení rozličným vplyvom sekularizmu, manipulovaní diktatúrou relativizmu a pokúšaní siahať po zakázanom ovocí. Bolo by príliš odvážne pokladať za závan Ducha svätého, každé ich volanie po zmene.

Je príznačné, čo všetko sa označuje za sensus fidelium, ale zatvárajú sa oči pred takými akciami, aká nedávno prebiehala v Poľsku (a ktorej sa nedostáva takmer nijakej publicity, dokonca ani v katolíckych médiách). Ide o akciu 140.000 veriacich, ktorí predložili svojim biskupom petíciu, aby ich ochraňovali pred "nemeckými bludmi" ako je výklad exhortácie Amoris laetitia, pri čom viacerí preláti nemeckej rečovej oblasti hrajú vedúcu úlohu.

Cirkev nie je svetským zriadením, je tajomným telom Kristovým a veriaci sú v nej zjednotení ako údy tohto tela. Zákony dané Bohom a zjavené Božím Synom nemožno meniť plebiscitom alebo ľudovým hlasovaním.

(Pokračovanie na 2. strane)

Kríza vodcov

TEODOR KRIŽKA

Kríza vodcov - aj tak by sa dala nazvať súčasná situácia na Slovensku. Keď sa koncom osemdesiatych rokov minulého storočia objavili disidenti, ktorí sa po páde totality stali symbolom revolúcie, mali za sebou mocný Západ. Vtedy nik nerozumel, že nejde o zápas s komunizmou, ani s totalitou, ale o dominciu Anglosasov nad ostatným svetom. Dokonca aj Orbán, dnes hlavný odporca svojho rodáka Sorosa, požiadal tohto finančného cynika r. 1988 o sponzorskú pomoc. Práve tak aj Charta 77, skupina trockistov českého pôvodu, bola peňazo-vodom sorovských prostriedkov do Československa cez Janouchovu nadáciu vo Švédsku. Nič sa proti tomu namietať nedá. Iné zdroje odporu voči režimu neboli - okrem lopaty a kanálov či smetiarskej služby alebo kotolní. Soros podporoval opozíciu od Vladivostoku po Berlín. Nikomu vtedy nemohlo ani len napadnúť, že nejde o boj s totalitou, tobôž komunistickou, ale o boj s Ruskom, starý už stáročia. Nedávno zverejnené informácie, že Británia stojí za smrťou piatich ruských cárov, počnúc Pavlom I., ktorý sa stal veľmajstrom Maltézskeho rádu, až po Mikuláša II., ktorého zavraždila internacionálna boľševická úderka operujúca v Rusku, sú toho priamym dôkazom. Rad nepriateľských konšpirácií voči Kremľu zo strany Londýna dnes pozorujeme v novom dejstve okolo otrávenia dvojitého agenta (KGB i MI6) Skripaľa, ktorého mimochodom nikto nechce vidieť a vyspovedať, ani tie najinvestigatívnejšie médiá, ktoré vedia, kto má prsty vo vražde Kuciaka a jeho priateľky.

Som vzdialený od toho, aby som obieľoval Rusko a jeho vládnuce elity. Tie pocítili vierolomnosť Západu od okamihu, keď sa im zachcelo narovnať si kríže po prehratej studenej vojne, znamenajúcej zánik Varšavskej zmluvy a rozpad Sovietskeho zväzu. Už som tu písal podrobnejšie, ako to vnímam, že Rusko nie je jednotné a v situácii vnútornej konfrontácie, živenej opäť zo Západu, veľmi ani nemá z čoho vyberať. To, čo dnes predstavuje odpor voči Kremľu, je skupina hlasných kozmopolitov okolo rádia Echo Moskvy a západných vysielaní BBC a Hlas Ameriky či Rádio Sloboda. Sú to poväčšine intelektuálni cynici, ktorí predvádzajú rusofóbnu nadradenosť a pohŕdanie štátotvorným národom, naostatok nie nepodobné na to, ako ho predvádzajú ich menej obdarené klony u nás. S tými sa vlastenecké a štátotvorné sily nijako nepobratajú, práve tak ako sa nepobratajú s otvorenými trockistami. Čo im teda zostáva? Hľadať väčšinu v spojenectve kresťanských monarchistov a stalinských impercov. Niekde medzi nimi sa rozkročil Putin, ktorý navštevuje vo sviatky chrámy, ale zároveň bráni pamiatku Dzeržinského a Stalina. Nie je to nič dobré, ale iná možnosť, zdá sa, nateraz neexistuje, ak chce Rusko zbaviť rizika občianskej vojny.

Liberáli a trockisti hlásajú otvorene genocídnu ideológiu voči ruskému národu. Nie je to nič tajné, zákulisné - hovoria o tom verejne doma aj v zahraničí. Existujú o tom početné videozáznamy, na ktorých vyzývajú Rusko rozčleniť, odovzdať Sibír Číne a Japonsku, priviezť do ruských miest desaťtisíce Holanďanov alebo Dánov a pod. Skrátka, plán podobný ako v Európe, kde sa rovnako pokúšajú eleminovať historickú identitu národov pomocou invázie islamistov a Afričanov.

U nás to tridsať rokov bolo podobné. Odporcovia komunizmu sa po páde režimu nedokázali odpútať od svojich sponzorov, ako to urobil v Maďarsku Orbán, a za túto chybu sme zaplatili ako národ oslabovaním už aj tak chabej identity, i národného povedomia, i kresťanského ducha. Ilúzia kresťanskej demokracie, spájajúcej sa s falošnou ideológiu tolerancie a multikulturalizmu proti vlasteneckým silám, vytlačila Slovensko na okraj schopnosti brániť základné práva každého normálneho národa a štátu. Je to naozaj unikum. Zneužívanie vraždy Kuciaka je iba mimikry pokračovania tohto zápasu Anglosasov proti Rusku.

Rusko nie je naša alternatíva, opakujem to po ikstý raz. Je to iná, osobitná civilizácia. Ale nemôžeme byť jeho nepriateľ, ako nemôžeme byť nepriateľ Nemecka. Kedysi, keď sa nemecký kancelár Kohl rozprával medzi štyrmi očami s Gorbačovom, a tlmočníkmi im bol Putin, Kohl rozprával o tom, že záchranu Nemecka vidí iba v spolupráci s Ruskom. My ležíme v potenciálne vriacom kotli, kde si ponad naše hlavy rozumie poľské katolícke vlastenectvo s maďarským duchom obnovenia kráľovstva. Orbán nie je nič iné ako novodobý Horthy. Líši sa od neho iba tým, že nenavštevuje Berlín, ale Moskvu, poprípade Ankaru.

Mimochodom, ak už hovoríme o elitách, tak Maďari nedovolili popraviť Horthyho, naopak, i generálni tajomníci komunistickej strany dodržiavali protokol a posielali mu do exilu blahoprajné telegramy. My sme dovolili popraviť najkrajší kvet slovenskej duše - prezidenta Tisu. Za to platíme strachom a poklonkovaním pred Západom, ale aj parodickou náhradou za stratené sebavedomie - poklonkovaním Moskve.

Slovenský národ sa zmieta zo strany na stranu. Dostali sme sa do pasce a ktorékoľvek východisko z nej nás môže vyjsť draho. Brexit bol jasným signálom, že ostatný európsky svet, hlavne Nemecko, bude nástrojom konfrontácie. To sa zo skúsenosti po prehratej vojne bude usilovať prehodiť horúci zemiak Ukrajincom, Poliakom a Pobaltiu.

Nemám za zlé disidentom, že prijímali pomoc od Sorosa v čase, keď bolo mravné povaliť komunizmus. Vyčítam im, že uviazli v zápase o slobodu svedomia a mlčia, keď sa za Sorosove peniaze uskutočňujú prevraty a keď sa svet ponára do právneho a mravného chaosu. Daj Boh, aby sme prežili bez straty štátnosti toto mravné vákuum a dočkali sa generácie nových, rozvážnych vodcov.

Iba slepec nevidí…

(Pokračovanie z 1. strany)

Svoj prejav zakončil poukazom na kánon 212, § 2, kde sa hovorí, že veriaci „majú právo, aby sa so svojimi potrebami, najmä duchovnými, a so svojimi žiadosťami obracali na pastierov Cirkvi.“ Z toho potom vyplýva, že aj biskupi majú povinnosť odpovedať veriacim na ich otázky a pochybnosti.

Ďalší rečník, kardinál Burke vo svojom príhovore vyslovil názor, že niekedy je vecou povinnosti neposlúchať pápeža. V histórii je niekoľko príkladov takého postoja. Pápežská autorita pochádza z poslušnosti Boha a vernosti jeho zákonom. Má však svoje medze – je obmedzená prirodzeným i Božím zákonom – a tieto medze ani hlava Cirkvi nemôže a nesmie prekročiť.

Na adresu tých biskupov, ktorí tvrdia, že pápež má moc meniť alebo vykladať náuku Cirkvi takým spôsobom, ako to urobil v apoštolskej exhortácii Amoris Laetitia, kardinál Burke hovorí, že sú v zajatí zvrátenej logiky. Podľa neho pápež nikdy nemal ani nebude mať moc vynášať rozhodnutia, ktoré protirečia textu 19. kapitoly evanjelia podľa Matúša, kde Kristus jednoznačne prízvukuje nerozlučnosť manželstva a protirečia aj nepretržitému učeniu Cirkvi v duchu vernosti a záväznosti týchto Kristových slov. Svoj prejav zakončil citátom z listu sv. Pavla ku Galaťanom (1,8): “Ale keby sme vám hlásali my, alebo aj anjel z neba, iné evanjelium, než sme vám hlásali, nech je prekliaty!” (Sed licet vos, aut angelus de coelo evangelizavet vobis praeterquam quod evagelizavimus vobis, anathema sit.) Zhromaždenie privítalo túto záverečnú vetu s nadšeným prejavom súhlasu.

Reportér konzervatívneho portálu IP5 poznamenáva: „Výjav, ktorého som bol svedkom, mi pripomína, čo som čítal o prvých ekumenických konciloch, kde sa prvotná Cirkev zbavovala rozličných a často hlboko zakorenených bludov: Hlasom živelného súhlasu zhromaždených prehovoril Duch svätý!“

Bishop Athanasius Schneider z Kazachstanu v svojom vystúpení kládol dôraz hlavne na povinnosť pápeža byť strážcom pokladu viery. Nie je majiteľom, ktorý môže s ním nakladať, ako chce, ale strážcom, ktorý starostlivo nad ním bdie. Taký je zmysel záväzku, ktorým až do roku 1963 novozvolení pápeži preberali úrad zástupcu Krista na zemi: ”Sľubujem, že nič nezmením na tradícii, ktorú preberám a že neobmením, ani sa nedotknem, ani nedovolím, aby niekto s nekalým úmyslom siahol na to, čo moji bohabojní predchodcovia ostražito chránili.

Potom citoval slová pápeža Jána XXIII.: „Zo všetkých jedov, ktoré otravujú duchovný život človeka, najškodlivejším je neznalosť pravdy… a niekedy ešte horšie než neznalosť je ignorovanie pravdy.“ Pripomenul aj videnie pápeža Leva XIII., ktorý v roku 1884 videl Satana, ako sa strojí rozložiť a zničiť Cirkev. Pápež vtedy zložil modlitbu, ktorá sa modlievala po všetkých (tichých) omšiach na celom svete, až kým ju II. vatikánsky koncil nezrušil. V modlitbe bola aj prosba k sv. Michalovi: “Svätý Michal archanjel, ochraňuj nás v boji; proti zlobe a úkladom diabla buď nám ochranou. Nech mu rozkáže Boh, pokorne prosíme. A ty , knieža nebeského vojska, Božou mocou zažeň do pekla Satana a iných zlých duchov, ktorí sa po svete potulujú, aby zahubili duše!” Biskup Schneider dodal: “Táto modlitba je rovnako dôležitá dnes, ako bola vtedy. Je veľmi potrebná!”

Zhromaždenie sa skončilo vyhlásením adresovaným Sv. Otcovi a všetkým biskupom. V ňom zúčastnení vyjadrili svoje stanovisko k súčasnej kríze, ktorá ohrozuje jednotu Cirkvi, v týchto šiestich bodoch:

1. Slávnostne svedčíme a v súlade s autentickým vyznaním viery vyhlasujeme, že sviatostne uzavreté manželstvo môže rozdeliť iba smrť.

2. Kresťania, ktorí vstupujú do zväzku s inou osobou, kým ich právoplatný manžel alebo manželka ešte žije, dopúšťajú sa ťažkého hriechu.

3. Sme presvedčení, že toto je záväzné pravidlo, ktoré je platné vždy a bez výnimky.

4. Sme presvedčení, že nijakým subjektívnym úsudkom svedomia nemožno premeniť zlý akt na dobrý.

5. Odpustenie (rozhrešenie) predpokladá pevný úmysel vzdať sa takého spôsobu života, ktorý je v rozpore s Božími príkazmi.

6. Rozvedené a znovu zosobášené osoby, ktoré žijú spolu na spôsob manželstva, nemôžu pristupovať k prijímaniu Eucharistie.

Túto našu vieru vyznávame pred Najvyšším pastierom a učiteľom Cirkvi a pred všetkými biskupmi a prosebne žiadame, aby nás posilňovali vo viere.

V súkromných rozhovoroch mnohí účastníci vyjadrovali svoje najhlbšie sklamanie z toho, že Sv. Otec necháva všetky kritické pripomienky bez odpovedí. Tento postoj pápeža Františka znepokojuje mnohých biskupov, kňazov i veriacich. Vidia v ňom kapituláciu Cirkvi rozkladným silám tzv. sexuálnej revolúcie, ktorá od šesťdesiatych rokov minulého storočia urýchľuje sekularizáciu Západu a je jednou z hlavných príčin odcudzenia európskej kresťanskej kultúry jej tradičným hodnotám. Vyslovujú obavy, či toto nie je cesta k schizme,

Konferencia nastolila otázku: „Chiesa, dove vai?“ – Cirkev, kam sa uberáš? Teraz netrpezlivo očakáva odpoveď, ktorá by rozptýlila pochybnosti, naliala nádej a uspokojila ustarostené duše...

FRANTIŠEK VNUK

Prosba k priaznivcom Kultúry

Nedovoľte ponižovať svoj národ,
nedovoľte ponižovať seba!
Prosíme, nepoľavujte v ušľachtilom úsilí,
prispejte na číslo účtu Kultúry
v Slovenskej sporiteľni

IBAN
SK6909000000000170427664

Pápež a padlí biskupi

Všeobecne platí pravidlo, že biskupov menuje pápež. Nie je to však taký jednoduchý proces, ako sa na prvý pohľad zdá. Vymenovanie biskupa je iba posledným aktom celej série úvah, porád, rokovaní a často aj rozličných zákulisných postupov, ktoré vymenovaniu predchádzajú.

Výber kandidátov pre biskupskú službu je presne definovaný Kódexom kanonického práva (kán. č. 377 a 378). V prípravnom štádiu významnú úlohu hrá pápežský legát, nuncius. On je poverený, aby vybral a Apoštolskej stolici predložil mená troch kandidátov (tzv. terno), spolu s odporúčaním, ktoré vypracoval na základe rozhovorov „s metropolitným biskupom a ostatnými biskupmi provincie, do ktorej diecéza, o ktorú sa treba postarať, patrí, alebo do zoskupenia ktorej vstupuje, ako aj to, čo odporúča predseda Konferencie biskupov. Okrem toho pápežský legát si má navyše vypočuť mienku niektorých z kolégia konzultorov a z katedrálnej kapituly, a ak to uzná za užitočné, má si jednotlivo a tajne zistiť mienku aj iných z diecézneho a rehoľného kléru, ako aj laikov, ktorí vynikajú múdrosťou." (kán. č. 377 § 3).

Ďalší kánon špecifikuje kvality, ktoré sa vyžadujú od predložených kandidátov a ktoré sú veľmi náročné. U kandidáta sa predpokladá, že je mužom "pevnej viery, dobrých mravov, vyniká nábožnosťou, horlivosťou, múdrosťou a ľudskými čnosťami a má aj iné potrebné kvality, ktoré ho robia vhodným vykonávať biskupskú službu. Okrem toho sa vyžaduje, aby mal dobrú povesť, bol starší než 35 rokov, bol v kňazskej službe viac než 5 rokov, mal doktorát z biblických vied, teológie alebo cirkevného práva. " Konečný úsudok o súcosti toho, kto má byť povýšený, patrí Apoštolskej stolici" (kán. č. 378, § 1-2).

Toto sú kritériá a postup, na základe ktorých Sv. Stolica spomedzi troch navrhnutých vyberie a vymenuje za biskupa Katolíckej cirkvi toho najsúcejšieho.

Kandidát, ktorý spĺňa všetky tieto náročné podmienky, by mal byť vzorom ideálneho pastiera. Lenže ľudská povaha je nevyspytateľná. Vzťahuje sa to nielen na kandidáta, ale aj na tých, ktorí mali účasť na jeho vymenovaní. V evanjeliu máme varovný príklad, že aj medzi apoštolmi, ktorých si vybral Bohočlovek Ježiš Kristus, sa našiel jednotlivec, ktorý v svojom povolaní sklamal. Nemožno teda očakávať, že medzi biskupmi Katolíckej cirkvi, ktorých je podľa poslednej štatistiky asi 5 200, nebude medzi pšenicou aj kúkoľ. A tak v záujme Cirkvi a pre duchovné dobro Božieho ľudu je niekedy potrebné, aby pápež, ktorý biskupa vymenoval, uplatnil svoju veľpastierskú autoritu a nevhodného biskupa odvolal.

Takýchto prípadov je v súčasnom živote Cirkvi viac, než sa všeobecne vie. Istý taliansky vatikanista nedávno vypočítal, že priemerne každé dva mesiace niekde na svete je biskup diskrétne vyzvaný, aby sa úradu vzdal (a potom Sv. Stolica blahosklonne prijme jeho rezignáciu), alebo je suspendovaný (keď odmieta opustiť úrad dobrovoľne). Tento druhý prípad býva často spojený s nežeľateľnou a škodlivou publicitou.

Aj na Slovensku sme boli svedkami takého smutného prípadu, keď Sv. Stolica, nespokojná s duchovnou správou Trnavskej arcidiecézy, vyzvala v júni 2012 arcibiskupa Róberta Bezáka, aby rezignoval z úradu. Pretože arcibiskup odmietal podriadiť sa pápežskému želaniu, bol dňa 2. júla suspendovaný. Rozhodnutie bolo oznámené verejnosti jednou vetou : „Il papa ha sollevato cura pastorale dell´arcidiocesi di Trnava (Slovacchia) S. E. Róbert Bezák, CSsR."

V dianí Katolíckej Cirkvi takýto zásah je síce nevítanou a nemilou udalosťou, ale nie je svetobornou zriedkavosťou.

Rozhodnutie Sv. Stolice vyvolalo na Slovensku vlnu prekvapenia a vlnobitie rozhorčenia a protestov. Arcibiskup a jeho stúpenci pokladali tento pápežský zákrok za krivdu a svoje cítenie prejavovali veľmi otvorene.Nechceli – a niektorí dosiaľ nechcú– si uvedomiť, že Sv. Stolica pristupuje k takémuto opatreniu len po dlhom uvažovaní dôsledkov svojho kroku. Nerobí to s ľahkým srdcom. Týmto aktom totiž nepriamo pripúšťa aj vlastnú chybu, ktorej sa dopustila pri výbere a menovaní a odvolaním z úradu chce chybu napraviť. Dôvody rezignácie alebo suspenzie sa spravidla neudávajú, hoci obyčajne sú verejnosti známe.

Len tak na okraj tejto traumatickej záležitosti: Na obranu odvolaného arcibiskupa Bezáka sa dosiaľ tvrdí, že Sv. Stolica neuviedla dôvody jeho suspenzie. Avšak už krátko po odvolaní známy taliansky vatikanista Sandro Magister na svojom portáli www.chiesa uvádza tieto konkrétne dôvody: „For bad management of the assets of the diocese and for infidelity to doctrine and discipline" (zlá správa majetkov diecézy a priestupky voči náuke a disciplíne)

Je teda na mieste opätovne pripomenúť, že kauza Róbert Bezák nebola jediným ani ojedinelým prípadom. Relatívne mnoho biskupov rezignovalo, alebo bolo suspendovaných pred júlom 2012, a mnoho aj po tomto dátume. V tejto súvislosti sa žiada poznamenať aj to, že posledných desaťročiach najčastejším dôvodom suspenzie bolo porušenie celibátu a krytie pedofilných pokleskov v radoch duchovenstva.

V súčasnom storočí najznámejším prípadom padlého biskupa bola rezignácia bostonského arcibiskupa. Kardinál Bernard Francis Law bol v decembri 2002 vyzvaný pápežom Jánom Pavlom II., aby podal rezignáciu. Jeho vinou bolo, že trpel a utajoval vo svojej diecéze niekoľkých kňazov, ktorí sa dopustili sexuálneho zneužívania mladistvých. Investigatívni novinári denníka The Boston Globe odhalili a poukazovali na tieto neporiadky. Následne sa tejto „bostonskej afére" (ktorá bola nedávno zrekonštruovaná vo filme Spotlight) dostalo veľa pre Cirkev nepríjemnej a neosožnej pozornosti.

Pre naše pomery viac hodné zmienky sú však niektoré prípady, ktoré sa stali v posledných dvoch desaťročiach u našich susedov, spôsobili rozruch a upútali pozornosť, ale dnes sú už zabudnuté. Koľko ľudí u nás vie, že napríklad v susednom Rakúsku v roku 1998 musel rezignovať zo svojej funkcie viedenský kardinál Hans Herman Groes (obvinený zo sexuálneho obťažovania, čo on rezolútne odmietal)? Alebo že v septembri 2004 Vatikán požiadal biskupa diecézy Sankt Poelten Kurta Krenna, aby prestal vykonávať svoj biskupský úrad (bol zapletený do škandalóznej aféry v biskupskom seminári)? A do tretice, že predčasne skončil svoju krátku biskupskú kariéru pomocný biskup arcidiecézy Linz, Gerhard Wagner, ktorého pápež vymenoval za biskupa v januári 2009 a jeho rezignáciu prijal o niekoľko týždňov neskoršie, v marci 2009.

Podobné prípady sa udiali v susednom Poľsku. V roku 2002 pápež Ján Pavol II. prijal rezignáciu svojho krajana poznanského arcibiskupa Juliusza Paetza. Ten tiež tvrdil o sebe, že je nevinný, ale poslušne sa podriadil vyššej autorite a vo svojej rozlúčkovej kázni povedal svojím veriacim, že rezignuje "pre dobro Cirkvi v Poznani". V roku 2003 bol vyzvaný na rezignáciu biskup novozriadenej poľskej diecézy Elbląg Andrzej Śliwiński. (Dôvodom bola autonehoda, pri ktorej sa zistilo, že mal v krvi viac alkoholu, než je legálne dovolené).

V susednom Maďarsku na žiadosť Sv. Stolice bol v marci 2007 prinútený rezignovať vojenský biskup a biskup ozbrojených zložiek Tamás Szabó.

V októbri 2013 bol v Nemecku odvolaný z biskupskej funkcie "márnotratný biskup" Franz-Peter Tebartz-van Elst, biskup diecézy Limburg. Tento prípad upútal svetovú pozornosť, pretože bol prvým zásahom pápeža Františka, ktorý kladie veľký dôraz na chudobu. Biskup sa previnil tým, že utratil 31 miliónov eur na výstavbu prepychovej biskupskej rezidencie. Pápež sa vyslovil, že biskupi musia prestať "žiť ako princovia."

V júni 2009 rezignoval nemecký biskup Georg Mueller, ktorý stál na čele nórskej diecézy Tondheim.

V Austrálii sme pred pár rokmi boli svedkami troch biskupských rezignácií v priebehu 14 mesiacov. V apríli 2011 Vatikán oznámil, že pápež prijal rezignáciu biskupa diecézy Maitland-Newcastle (Michael John Malone). O mesiac neskoršie skončila biskupská kariéra populárneho biskupa diecézy Toowoomba, Williama Morrisa, ktorý odmietal rezignovať a bol pápežským rozhodnutím suspendovaný Jeho prípad sa vliekol päť rokov. Začal sa v roku 2006 pastierskym listom, v ktorom „Bill" Morris navrhoval svätenie nielen ženatých mužov, ale i žien, ako jednu z možností na prekonanie nedostatku kňazov. (Biskup Morris opísal kroniku svojho sporu s vatikánskou byrokraciou v knihe Benedict, Me and the Cardinals Three). V júni 2012 rezignoval pomocný biskup diecézy Canberra-Goulburn, Patrick Percival Power, ktorý verejne kritizoval postoj Katolíckej cirkvi v takých otázkach ako celibát, sexualita, postavenie žien v Cirkvi.

Toto sú len niektoré z množstva prípadov, kde biskupi boli prinútení skončiť svoju pastoračnú úlohu predčasne. A koniec nie je v dohľade. Iba pred niekoľkými týždňami (v marci 2018) pápež František suspendoval arcibiskupa tichomorského ostrova Guam, Antona Apurona. V tomto prípade suspenzia bola spojená aj s nariadením opustiť ostrov a stráviť ostávajúce roky života vo vyhnanstve.

Zdá sa, že suspenzie a rezignácie Františkovho pontifikátu nadobúdajú nové črty v tom zmysle, že sú vynútené verejnou mienkou, alebo tlakom zdola, t. j. od veriacich a kňazstva diecézy. Tak napríklad v septembri 2014 musel opustiť svoje pôsobisko Rogelio Ricardo Livieres Plano, biskup diecézy Ciudad del Este (Paraguaj). Biskup, ktorý bol členom spoločenstva Opus Dei, označil svoje odstránenie za "prenasledovanie" zo strany svojich liberálnych spolubratov a veriacich, ktorým nevyhovoval jeho konzervatívny spôsob pastorácie a riadenia diecézy.

Vo februári 2018 pápež František prijal rezignáciu Petra Ebere Okpaleke, biskupa diecézy Ahiara v africkom štáte Nigéria. Jeho rezigníciou bol ukončený dlhotrvajúci spor medzi vatikánskou autoritou na jednej strane a miestnymi veriacimi a duchovenstvom na druhej. Spor sa začal v roku 2013, keď pápež Benedikt vymenoval za biskupa diecézy Ahiara kňaza, ktorý bol príslušníkom iného kmeňa. Veriaci a kňazi protestovali a žiadali, aby im Vatikán dal biskupa z ich kmeňa, dôvodiac, že v ich diecéze sa nachádza skoro pol milióna veriacich a 110 diecéznych kňazov, „z ktorých viacerí sú dostatočne kvalifikovaní na zaujatie biskupskej stolice v Ahiare."

Napriek protestom vysviacka biskupa Okpaleke sa konala v máji 2013. Nie však v jeho katedrále, (do ktorej mu jeho veriaci zablokovali prístup), ale v seminárnej kaplnke vedľajšej diecézy Owerri. V decembri 2013 pápež František poslal kardinála Petra Turksona urovnať spor, ale bez výsledku. Väčšina kňazstva a veriacich odmietla vymenovaného biskupa akceptovať.

Keďže zmierovacie pokusy a pokojné naliehania neviedli k cieľu, Sv. Stolica prikročila k tvrdším opatreniam. Pápež František označil situáciu za "neprijateľnú" a povedal: "Vidím to tak, že tu nejde o medzikmeňovú záležitosť, ale o pokus rozvrátiť pomery vo vinici Pánovej."O pár dní neskoršie (8. júna 2017) vatikánsky hovorca informoval verejnosť: "Po starostlivom uvážení okolností v diecéze Ahiara, Sv. Otec označil tamojšiu situáciu za neprijateľnú a vyhradil si právo siahnuť k primeraným opatreniam." Hneď nato kňazi diecézy Ahiara dostali od pápeža Františka list, v ktorom ich vyzýva, aby ho do 30 dní listom informovali, že prijímajú a poslušne sa podriaďujú autorite biskupa, ktorého vymenoval pápež Benedikt v roku 2012. Kňazi, ktorí tak neurobia, budú pozbavení svojej kňazskej funkcie. Žiadal od nich poslušnosť a verejný akt kajúcnosti. Mali sa písomne ospravedlniť Sv. Otcovi a ním určenému biskupovi.

Ale ani tento priamy pápežský zákrok nedokázal zlomiť odpor miestnej cirkvi. Vo februári 2018 pápež ustúpil a oznámil, že nebude nástojiť, aby biskupom diecézy Ahiara bol Peter Okpaleke. Takmer súčasne biskup Okpaleke informoval verejnosť, že sa zrieka svojej funkcie a Sv. Otec prijal jeho rezignáciu.

Podobný ponižujúci ústupok čaká Františka aj v kauze čílskeho biskupa Juana Barrosa, ktorého v januári 2015 on sám vymenoval za biskupa diecézy Osorno. Biskup Barros čelí obvineniam zo strany niekoľkých príslušníkov kléru a mnohých veriacich, že vedel o pedofilných pokleskoch a výčinoch svojho priateľa, kňaza Ferdanda Karadima a nehlásil to polícii. Biskup však tvrdí, že je nevinný a za nevinného ho pokladá aj pápež František. Natoľko, že už dvakrát odmietol rezignáciu, ktorú mubiskup Barros ponúkal. Zastal sa ho aj pri poslednej návšteve Sv. Otca v Čile v januári 2018, kde mu viacerí liberálni kritici a novinári zazlievali jeho tolerantné stanovisko. Jednému z nich František takto odôvodňoval svoj postoj: "Ak mi predložia dôkazy proti biskupovi Barrosovi, potom sa vyjadrím. Zatiaľ však niet ani zrnka dôkazov proti nemu. Všetko je iba na cti ubližujúce ohováranie. Je Vám to jasné?"

Táto odpoveď neuspokojila kritikov biskupa Barrosa; naopak, vyvolala zvýšený nával protestov. Ukázalo sa, že dokumentáciu a previnení biskupa Barrosu pápežovi predložil jeho blízky spolupracovník, bostonský kardinál Sean Patrick O´Malley (nástupca vyššie spomínaného kardinála Bernarda F. Lawa).

Po návrate do Ríma Vatikán vydal vyhlásenie, že "v dôsledku určitých, len nedávno získaných informácií", pápež sa rozhodol znovu preskúmať celú záležitosť prípadu biskupa Barrosa a požiadal arcibiskupa Malty Charlesa Sciclunu, aby sa ujal tejto úlohy. Arcibiskup Scicluna sa hneď dobral do Južnej Ameriky a výsledok jeho preverovania sa očakáva v týchto dňoch. Keď píšem tieto riadky (8. apríla 2016) výsledky nie sú ešte naporúdzi. Ale je viac než pravdepodobné, že aj po „starostlivom preskúmaní predloženej evidencie" pápež ustúpi, prijme rezignáciu biskupa Juana Barrosu a v Cirkvi bude o jedného padlého biskupa viacej.

František Vnuk

JOZEF M. RYDLO

Osudy „otca modernej slovenčiny“ Henricha Bartka v dobrovoľnom vyhnanstve

Niet národa,
ktorý by si tak málo ctil
vlastný spisovný jazyk
ako Slováci.
HENRICH BARTEK

Je piatok 9. februára 1945. V priestrannej Zrkadlovej sieni Prezidentského paláca stojí jedenásť mužov. Sú vo frakoch, jeden má smoking. Protokol ich zoradil podľa abecedného poriadku. Vo vysvietenej dvorane merajú čas pondusové hodiny pamätajúceešte Grasalkovičovcov. S úderom jedenástej sa dokorán otvárajú vysoké biele dvere. Vchádza prezident Slovenskej republiky Jozef Tiso (1887 – 1947) , sprevádza hojeho osobný tajomník Karol Murín (1913 – 1998) , šéf protokolu Jozef A. Mikuš (1909 – 2005) , minister školstva a národnej osvety Aladár Kočiš (1907 – 1984) , rektor Slovenskej univerzity František Valentín (1892 – 1966) , dekanLekárskej fakulty SUJán Tréger (1894 – 1957) a dekan Filozofickej fakulty SU Ľudovít Novák (1908 – 1992) . Rektortlmočí voľbu univerzitných autorít, minister súhlas vlády, hlava štátu odovzdáva menovacie dekréty 11 novým riadnym a mimoriadnym profesorom. Šiesti sú pre lekársku fakultu , piati pre filozofickú fakultu . Jedným z nich je HenrichBartek , stáva sa riadnym profesorom slovenského jazyka. Prezident republiky vo svojom príhovore vyjadruje potešenie, že Slovenská univerzita má nových profesorov, ktorí sú zárukou jej ďalšieho rozkvetu. Z jeho slov sa prediera i tieseň z blížiacich sa vojnových udalostí a obava„o budúcnosť slobôd občianskych i akademických“. Všetci si uvedomujú, že idyla štátnej samostatnosti sa končí. Denníky Slovák a Gardista uverejňujúsprávy o menovaní až o týždeň neskôr...

Čo primälo prominentného slovenského vzdelanca a špičkového slovenského jazykovedca Henricha Bartka odísť do exilu?

Čo primälo odísť do dobrovoľného vyhnanstva nesporné osobnosti slovenského intelektuálneho života, ktoré na Slovensku už vtedy čosi znamenali – správcu Matice slovenskej Jozefa Cígera-Hronského, básnika Rudolfa Dilonga, básnika Andreja Žarnova, novinára Konštantína Čulena, literárneho historika Stanislava Mečiara, básnika a prekladateľa Mikuláša Šprinca, umenovedca Jozefa G. Cincíka, publicistu Eugena Urbana, historika Františka Hrušovského, literárneho kritika Ernesta Žatka, filozofa Štefana Polakoviča, básnika a prekladateľa Karola Strmeňa, redaktorov Jána Okáľa a Kolomana Murgaša, prvého voleného rektora Slovenskej vysokej školy technickej Antona Bugana, speváka Ladislava Pudiša, prvého slovenského ministra zahraničných vecí Ferdinanda Ďurčanského, diplomatovJozefa Ciekera, Jozefa Kapalu, Jozefa M. Kirschbauma, Jozefa A. Mikuša, Karola Sidora a viacerých iných, medzi nimi politických predstaviteľovprvej Slovenskej republiky?

„Keď som preberal menovanie, vedel som, že nikdy nebudem na Slovenskej univerzite prednášať. Vedel to i Konšto [Čulen] , aj Stanko [Mečiar] , aj direktor [Hrušovský] i Henriško [Bartek]. Naša štátistická orientácia bola prekážkou našej existencie v Benešovej republike“ – povedal mi svojho času v Padove Dr.Jozef G. Cincík. „Dr. Karol Murín bol hĺbavý filozof, Dr. Jozef Mikuš skúsený diplomat, obaja mali zmysel preustálené formy úradných úkonov, okolie hlavy štátu ich vždy rešpektovalo. Dr. Jozef Tiso si pri výkone svojej ústavnej funkcie prezidenta republiky potrpel na protokol: v Grasalkovičovom paláci bol ústavným činiteľom slovenského štátu, z ktorého zvrchovanosti nikdy nepoľavil. Rešpektoval ho aj fírer, jeho generáli už menej, museli sa však podriadiť.“

„Prečo sme utekali? Mali sme strach o svoj holý život.“

Aj po rokoch Dr. Jozef G. Cincíkspomínal nie bez vzrušenia:

„V Bystrici sa nám vyhrážali smrťou!“

O oprávnenosti týchto obáv svedčí článok „Národná rada netají, že chcela vyvraždiť slovenských spisovateľov“, ktorý uverejnil 2. decembra 1944 denník Slovák. Možno sa v ňom dočítať, že „Londýnsky český rozhlas dňa 29. novembra 1944 ráno o 8. hod. 10 min. ohlásil medzi inými túto kratučkú správu: Slovenská národná rada v Banskej Bystrici doporučila rozsudok smrti pre 38 zločincov.“ A nasleduje ich abecedný zoznam: Alexy, Ambruš, Bakoš, Bartek, Beniak, Bor, Branecký, Cincík, Čulen, Dilong, Droppa, Figuli, Gacek, Gašpar, Gavorníková, Geraldini, Hanus, Hoffmann, J. Hrušovský, F. Hrušovský, Chrobák, Jánsky, JavorRies, Kostra, Lukáč, Mečiar, Polakovič, Pöstényi, Prídavok, Rusko, Sedlák, Strmeň, Smrek, Šmálov, Šprinc, Urban, Zúbek, Žarnov“.

V Poslednom posedení s Jozefom Cígrom Hronským Konštantín Čulen zaznamenal slová J. C. Hronského: „Utekať, hoci aj na kraj sveta, zhynúť radšej v priekope popri ceste hladom, ale utekať pred touto hrôzou, týmto neľudským besnením, s ktorým som sa nikdy nestretol ani v rokoch prvej svetovej vojny na fronte. Toto je peklo nenávisti a zloby. Slováci, čo sa im ústa penia krvilačnosťou. Kamarát môj, preč, hocikde, hoci aj do africkej džungle, lebo aj divá zver má viacej citu, než majú títo ľudia.“

Niet nijakých pochybností o tom, aby sme v týchto spisovateľových slovách nevideli motiváciu jeho rozhodnutia odísť, odísť do dobrovoľného vyhnanstva. Životné peripetie exulanta J. C. Hronského a exodu jeho súpútnikov-utečencov sú len čiastkovo zachytené a ich zmapovanie zostáva jedným z najtrápnejších bielych miest slovenskej historiografie.

V slovenskej historiografii ani štvrťstoročie po znovunadobudnutí štátnej samostatnosti nejestvuje prakticky nijaká ucelená monografia, ktorá komplexne mapuje fenomén slovenského politického exilu. Jestvuje síce niekoľko čiastkových prác vydaných tlačou, tie však nemožno nezaradiť medzi účelové publikácie. Pritom fenomén emigrácie z hospodárskych dôvodov najprv, z politických neskôr, je imanentným prvkom dejín Slovákov i Slovenska a je konštantne prítomný aj v slovenskej súčasnosti.

Súvisí to s interpretáciou súčasných slovenských dejín, v ktorej neprestávajú prevládať politicko-mocenské meradlá a ideologizujúce miery posudzovania minulosti, a nie was wirklich geschehenist, čo sa skutočne stalo. Slovenská historiografia sa len pomaly a nie bez ťažkostí vymaňuje spod závislosti názorov a ideí prispôsobených záujmom mocných, ovládajúcich náš životný priestor. Nie je to však akýsi výhradný fenomén slovenských historikov, ale obraz slovenskej spoločnosti, ktorá stále nie je schopná dívať sa na svet očami vlastných hodnôt, záujmov a potrieb, vychádzajúcich z jej milenárnych koreňov.

„Všetko som nechal v byte na Greslingovej. Najvzácnejšie knihy tak, aby ich hneď každý videl. Aj Lindeho Sravniteľnyj slavjanskij slovar, čo si mi ty dal. Všetko, aj rukopisy...“ – spomína si o niekoľko desaťročí neskôr básnik Ján Okáľ na slová Henricha Bartka, keď sa spolu stretli počas „evakuácie v Holíči“.

Zrekonštruovať životné osudy Henricha Bartka v exile je dnes už nemožné. Na jednej strane absentujú akékoľvek materiálne, najmä archívne pramene životopisného rázu, na druhej strane je to aj jeho enigmatický životný štýl, o ktorom veľa nevieme ani z obdobia pred jeho odchodom do dobrovoľného vyhnanstva. Životopisec Pavol Parenička konštatuje, že biografia Henricha Bartka „ostáva v dôsledku fragmentárnosti a torzovitosti tajomná, skrytá, neúplná a neobjavená, teda v podstate neznáma“.

Literárny historik Karol Petrovský (1950 – 2010) v encyklopedickom hesle „Henrich Bartek“ pre zamýšľanú, žiaľ, nikdy nezrealizovanú Príručku osobností slovenskej exilovej kultúry [POSEK], ktoré uverejnil v štvrťročníku pre slovenskú kultúru Most, tlačovom orgáne Únie slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo územia Slovenska, sumarizuje: „Na konci druhej svetovej vojny, krátko po vymenovaní za riadneho profesora Slovenskej univerzity v Bratislave prezidentom prvej Slovenskej republiky Jozefom Tisom, odišiel so skupinou matičných pracovníkov do emigrácie. V exile pracoval v rôznych povolaniach v Innsbrucku, Ríme i Mníchove a jazykovede sa príliš venovať nemohol. Knihami Nový pravopis slovenský a Slovenský pravopis s gramatickými poučkami a slovníkom i niekoľkými menšími príspevkami však preukázal, tak ako aj predtým, schopnosť dokázať starobylosť Slovákov a slovenčiny i úsilie uchovať jej čistotu pred nežiaducimi vplyvmi. Posledné roky života bol knihovníkom v benediktínskom kláštore v Niederalteichu, kde žil s veľkou túžbou aspoň zložiť svoje kosti v rodnej zemi. Nepriazeň pomerov na komunizmom ovládanom Slovensku, žiaľ, donútila jedného z najvýraznejších predstaviteľov našej modernej lingvistiky bojovať o najnevyhnutnejšie potreby na prežitie vôbec a v tichosti zomrieť v cudzom svete, ďaleko od svojej vlasti, ktorú tak bezhranične miloval.“

„Dnes Slovensko hovorí jazykom, ktorý mu uzákonil Dr. Henrich Bartek,“ napísal v posmrtnej spomienke na Henricha Bartka básnik Ján Okáľ. Šéfredaktor Bulletinu Svetového kongresu Slovákov však napísal aj tieto veľavravné slová: „O tom, že sa Slováci doma musia hanbiť, že taký človek ako bol Dr. Henrich Bartek musel umierať vo vyhnanstve, netreba nám ani písať. Vieme to všetci. Tí doma boli a sú schopní aj väčších ničomností a neľudskostí. Ale čo povedať o tom, že ani množstvo priateľov v diaspore nemohlo mu zaistiť ani najskromnejšie živobytie v časoch, keď mnohí z nich nadobudli pozoruhodné hmotné prostriedky.“

V jestvujúcej literatúre o Henrichovi Bartkovi sa o jeho žití, vlastne živorení v exile nedozvieme nič ani zo zriedkavých encyklopedických hesiel. Ich údaje sú skúpe, medzerovité, nepresné, niet o ňom zmienky ani tam, kde by sa to dalo predpokladať či očakávať. Najviac sa môžeme dočítať v príležitostných spomienkach a v nekrológoch.

V memoároch Jána Okáľa Leto na Traune a Výpredaj ľudskosti sa meno Henricha Bartka nachádza na viacerých miestach. Spomína, že na rybačke pri ktoromsi bavorskom majeri nereagoval na „jeho najnovšie teórie o tom, pod akým jazykovým vplyvom vznikalo slovenské znenie najzákladnejších modlitieb“. Potom sa zmieňuje o návrate Henricha Bartka zo Steinuan der Traun v Bavorsku do Rakúska „k sestre, ktorá s mužom a dvoma synmi žila v Aurolzmünsteri“. Zaujímavá je jeho zmienka o rímskom pobyte či pobytoch jazykovedca vo Večnom meste: „Tak napríklad Henrich Bartek často býval celé mesiace na Via Reno ... bol veľmi neposedný emigrant. Nikdy nevydržal dlho na jednom mieste a zo Slovákov vari nikto sa toľko ráz nepresťahoval z Ríma do Rakúska a z Rakúska do Ríma ako on. Bolo to až na neuverenie, lebo Dr. Bartek nebol nikdy typ športovca a tým menej horolezca. A predsa namáhavé horské túry tvorili takmer vždy časť prechodu medzi Rakúskom a Talianskom.“ Nie bezvýznamné je spomenutie, že Henrich Bartek bol „veľmi dobrý priateľ“ ministra Ferdinanda Ďurčanského, ktorý sa naňho pýtal hneď po svojom príchode do rímskeho exilu. Alebo opis stretnutia Henricha Bartka s vtedajším splnomocneným ministrom a vyslancom Česko-Slovenska v Ríme Jánom Paulinym-Tóthom (1903 – 1966) , ktorý sa udial vo februári 1946. O pol roka neskôr, 3. októbra 1946, sa Prahe a jej agentom podarilo podvodným spôsobom dať zapísať do tzv. zoznamu „A“ vojnových zločincov Komisie OSN aj meno Henricha Bartka. Spoločne s ním sa vtedy pomstychtivou príčinlivosťou českých úradníkov povojnového česko-slovenského režimu na tento klamlivý zoznam dostali aj spisovateľ Jozef Cíger-Hronský (1896 – 1960) , správca Matice slovenskej, jej tajomník literárny kritik Stanislav Mečiar (1910 – 1971) a diplomat Ján Kaššovic (1900 – 1990) . Neskôr, v máji 1947, major Josef Ruprich z pražského ministerstva vnútra, ktorého jedinou úlohou ako pridelenca česko-slovenskej legácie v Ríme bolo pod kepienkom diplomatickej imunity pátrať po „protištátnych živloch“, objavil byt HenrichaBartka a ďalších slovenských utečencov na PiazzaVerbano 22.

O tom, kedy HenrichBartek odišiel z Ríma do Rakúska a stamodtiaľ do Nemecka, niet presnejších informácií.

Enigmatický život „otca modernej slovenčiny“ dosviedča v jedinečnej „kalendárovej eseji“ k jeho sedemdesiatinám jeho súpútnik exilom, „proletársky básnik“ Ján Okáľ, týmito slovami:

„Už roky sme ani od neho, ani o ňom nečítali ani slova v slovenskej tlači. Priatelia, ktorí boli v Európe a zastavili sa v Mníchove, nemohli sa s ním dostať do osobného styku. Kde je, čo robí, ako sa má? To sú otázky, ktoré sa nikto neopýtal tohto roku na jar, keď sa Dr. Henrich Bartek dožil sedemdesiatky. Veď aj článok o jeho jubileu s ocenením životného diela mal napísať odborník a nie ja, ktorý to robím len z titulu dávneho priateľstva. Ale viem, že mnohí sa pripájajú k môjmu želaniu dobrého zdravia a požehnania k jeho sedemdesiatke, vo viere, že kým sa táto preleje do osemdesiatky, život i národ ho bohato odmenia za obrovské dielo, ktoré vykonal „za tú našu slovenčinu“.

Jeho strastiplné putovanie exilom, v ktorom dennodenne „okúšal jak je od sĺz príliš slaný / chlieb z cudzích rúk a jak ťažko sa stúpa / po cudzích schodoch, kde si nevítaný“, opisuje redaktor Koloman Murgaš (1916 – 1995) v nekrológu okrem iného toto:

„A potom nasledovala emigrácia. Pre Bartka to bola emigrácia zlá. Ako vedec v úlohe emigranta bol úplne odrezaný od prameňov duchovného života, a preto znášal svoj nový údel nedobre. Prechádzal rozličnými štádiami, ktoré ho uspokojovali iba čiastočne. Po Rakúsku a Nemecku bol to dlhší pobyt v Ríme, kde žil sprvoti so svojimi mladými priateľmi na ViaReno. Pre nás – vtedy mladých – bola to hotová škola života, pre niektorých druhá univerzita. Jeden z nás vtedy o ňom povedal, že ‚Henriško je naozaj múdra hlavička‘, iný zas ‚Bartek je živý lexikón‘. Neuveriteľná bola jeho pamäť, každú udalosť, o ktorej hovoril, položil do správneho roku a dokonca

i do správneho mesiaca, hoci od niektorých epizódok uplynuli už desaťročia. Keď už mal dosť „rímskej vlčice“ a ľudia odchádzali za more, Bartek sa rozhodol prebiť sa načierno znovu do Nemecka, kde sa ho ujal minister Matúš Černák, ktorý sa usiloval dať mu nový prameň života. Spolupráca s Černákom bola preňho veľmi prospešná. Toto však trvalo iba do výbuchu bomby na mníchovskej pošte (5. júla 1955), ktorá roztrhala Černákovo telo na nepoznanie.

Po zavraždení Matúša Černáka prevzal Henrich Bartek šéfredaktorstvo Slobodného Slovenska a jeho podriadeným redaktorom bol Krištof Greiner. Náš časopis pod Bartkovým vedením nič nestratil zo svojho bývalého lesku, ostal takým ako za čias Černáka a takým ostal dodnes. Bartek v tých časoch však často „vynechával“, lebo ho prepadla mánia hľadať Černákových vrahov. Jeho akcie sa však skončili bezvýsledne, lebo prvé konkrétne správy priniesli utečenci až v roku 1968, keď potvrdili (bývalí funkcionári Štátnej bezpečnosti), že zavraždenie Černáka zorganizovala Štátna bezpečnosť na priamy rozkaz vtedajšieho pražského prezidenta a vlády.

Potom nasledovala v Mníchove krátka éra ministra Fraňa Tisu. Keď sa FraňoTiso presťahoval na vidiek a Krištof Greiner odišiel do Kolínado služieb rozhlasovej stanice DeutscheWelle, pre Dr. Bartkasa situácia stala veľmi ťažká. Začal sa už hlásiť aj vek, staroba bola predo dvermi a Dr. Henrich Bartek sa ocitol na mníchovských uliciach bez príbytku a bez peňazí. Ale aj tu sa osvedčilo známe slovenské príslovie „Kde je bieda najvyššia, pomoc Božia najbližšia“. Istotne nik a najmenej Dr. Bartek nerátal s tým, že mu život zachráni jeden z úbohých slovenských exulantov. Slovenský utečenec Mikuláš Polhora nikdy neoplýval bohatstvom tohto sveta, žil tak skromne, ako skromne sa vôbec dá žiť. Ale keď sa dozvedel, že Bartek nemá v Mníchove kde spávať, ba že dokonca aj hladuje, ihneď rázne zakročil: vybral sa do Mníchova, Bartka vzal so sebou do Rakúska a u neho žil ako človek celé dva roky. Tento čin Mikuláša Polhoru možno dnes, po smrti Dr. Bartka, zaznamenať pre históriu ako čin milosrdného samaritána, ktorý sa s tým málom, čo mal, bratsky delil so slovenským učencom, ktorý pomoc potreboval. Polhora si týmto činom, o ktorom vedelo len málo krajanov, zabezpečil vstupenku do neba po svojej smrti.

Rakúsky pobyt Dr. Bartka u priateľa Polhoru bol prospešný aj preto, že mohol pokojne a bez časového tlaku riešiť problém svojej staroby. Nevieme, kto bol vlastne otcom myšlienky, aby sa Bartek utiahol do kláštora. Ale idea bola znamenitá. Raz napísal benediktínskemu opátstvu v Niederalteichu list, v ktorom sa ponúkol pracovať v ich bibliotéke úplne zdarma, chcel iba životné zabezpečenie – stravu a byt. Henrich Bartek bol skeptický a pozitívnu odpoveď nečakal, a preto keď prišiel list z Niederalteichu, nechal ho tri dni neotvorený. Až na štvrtý deň ho otvoril, keď mu už nervy dovolili prečítať aj negatívnu odpoveď. Môžete si predstaviť jeho nečakanú radosť, keď mu benediktíni oznámili, že ich bibliotéka vo veľkom neporiadku čaká naňho, aby jej dal zdravé kontúry. Odvtedy (od začiatku roka 1962) sa datoval nový život Henricha Bartka.

Odvtedy prerušil všetky styky s krajanmi. Na listy nikomu neodpovedal, iste mal na to príčinu. Iba občas navštívil prof. Dr. Vojtecha Bucku. Styky udržiaval iba so svojím osobným priateľom Dr. Michalom Antalom, ktorého v závete poveril vykonaním svojej poslednej vôle.“

Opierajúc sa o priame svedectvá benediktínskych mníchov (P. Carl Tötzer, fr. Emeritus, fr. Franz) z opátstva v Niederaltaichu, slovenský filológ Slavomír Ondrejovič (1946) vo svojom veľmi zaujímavom spomienkovom texte Na návšteve u benediktínov približuje život Henricha Bartka v tamojšom kláštore na stránkach Slovenských pohľadov, kde okrem iného píše:

„Je už viac ako desať rokov od smrti Henricha Bartka, ale jeho stopy sú tu čerstvé, dalo by sa povedať až teplé. Čas ich ešte nestačil zahladiť. Každý sa o ňom vyjadruje s úctou a s istou vybranou zdržanlivosťou. V kláštore ho poznajú všetci, aj novici, ktorí sľub zložili až neskoršie a ktorí vedia o ňom len z rozprávania. HenrichBartek mal, ako sa dozvedám, povesť svedomitého knihovníka, na ktorého sa dalo – až na malé výnimky, ktoré mali na svedomí jeho malé ľudské slabôstky – plne spoľahnúť. Mali sme ho radi, hovoria mi. Bol to originál so svojimi slabôstkami a chybičkami. Navyše, keď v jeho správaní a konaní bolo ešte čosi aj detsky príťažlivé. Veď si len spomeňme na jeho našpúlené ústa či večne nemoderné okuliare. Možno to má na svedomí silné puto k matke, keďže otec ich opustil veľmi skoro. Nikto sa nepamätá, že by mal Henrich niečo so ženami. Možno táto silná orientácia na matku podmienila aj Bartkovu silnú religiozitu, špekulujú niektorí mnísi. V očiach tohto spoločenstva bol na prekvapenie v istom zmysle priortodoxný. Určite napríklad v tom, že nikdy nebol naklonený myšlienke o ekuméne.

Henrich Bartek bol v kláštore knihovníkom či, ako by sme to asi my doma povedali, vedúcim knižnice. Skatalogizoval tridsaťtisícväzkovú knižnicu, ale chodil aj vyberať a nakupovať knihy do kníhkupectiev a antikvariátov v najbližších mestách, najmä v Mníchove, v Passau a v Regensburgu. Povrávalo sa o ňom, že vo svojej bývalej vlasti stál na čele nejakej inštitúcie a že tu v kláštore dokončuje svoje životné dielo. Každý o ňom však vedel najmä to, že sa tu skrýva a že ho ani po rokoch neopúšťajú pocity smrteľnej úzkosti. Naozaj, Henrich Bartek, ako všetci svorne tvrdili, sa nikdy neoslobodil od panického strachu. Do konca života nebol ani raz v nijakej úradnej inštitúcii (jeho osobné doklady už dávno stratili platnosť), dokonca nikdy nenavštívil ani poštu či bankový úrad. Tak sa dokonca stalo, že si za celých 24 rokov vernej služby v opátstve nevybral ani raz plat, ktorý dostával na svoje osobné konto v miestnej sporiteľni. Žil iba z toho, čo mu episkopát poskytol za jeho služby ešte navyše. Bál sa najmä od atentátu na Matúša Černáka, pri ktorom údajne on sám unikol smrti iba o vlások. O tom, aký bol opatrný a nedôverčivý i k mnohým druhom z emigrantských kruhov, vypovedá jeho korešpondencia. Väčšina listov je písaná v náznakoch alebo za pomoci perifrastických konštrukcií (muž, o ktorom sme sa rozprávali, pridávam päťstomarkovku na výlohy – však ty už vieš, na čo). Keď mu napísala jedna z našich bádateliek, ktorá sa ocitla v tom čase v Nemecku, najprv jej nemastne-neslano odpovedal. K jej druhému listu však už len pripísal rukou poznámku: „Neodpovedať! Pinkertonka. Čia?-?“

Opierajúc sa o obsažný nemecký nekrológ z pera benediktína B. Pfistera OSB, ktorý uverejnil časopis Diebeiden Türme: NiederaltaicherRundbrief , takto opisuje posledné chvíle Henricha Bartka:

„Na Vianoce roku 1985 HenrichBartek viditeľne pochudol. Vpadol v tvári a každý videl, že s ním nie je niečo v poriadku. Otázku, či nie je chorý, odbavoval však stále rovnako: ach jaj, tá reuma a ten ischias! Rozhodne odmietal návštevu u lekára. Stále opakoval to isté: potrebujem zopár dní pokoja a všetko bude ako predtým, a nemožno vylúčiť, že to myslel úprimne. 3. februára 1986 sa však vo svojej pracovni na prízemí ukázal naposledy. Potom sa už zamkol do svojej izbietky, kategoricky odmietnuc akúkoľvek pomoc. Keď sa neobjavil ani na tretí deň, pátra Bonifáca, v tom čase jeho najbližšieho dôverníka, to k večeru znepokojilo natoľko, že sa rozhodol konať a napriek zvyklostiam v kláštore izbu otvoriť násilím pomocou pakľúča. Reakcia zvnútra bola však bleskurýchla. HenrichBartek vsunul kľúč do kľúčovej dierky zo svojej strany a pootočil ho tak, že ho nebolo možné vystrčiť. Keď dvere otvoril zámočník, ktorý sa dostavil až nasledujúce ráno, všetkým, čo sa zúčastnili pri tomto akte, sa naskytol takýto výjav: Na podlahe ležal Henrich Bartek, oblečený len sporo, celkom stuhnutý, hoci ešte pri jasnom vedomí. Teraz sa už bez zdráhania dal preniesť na posteľ a súhlasil dokonca aj s privolaním lekára. Ten ho po krátkom a rýchlom vyšetrení dal okamžite previezť do platlinskej nemocnice, kde však už v ten istý večer skonal na podchladenie, zlyhanie srdca a krvného obehu.

Nevie sa presne, čo sa odohrávalo za zavretými dverami v malej izbe na piatom poschodí. Asi má pravdu opát, ktorý to v jednom z našich rozhovorov zhodnotil takto: doktor Bartek žil u nás utiahnuto, ticho a nenápadne a taká bola aj jeho smrť, lepšie povedané, takú chcel mať aj svoju smrť. Naozaj Henrich Bartek žil v kláštore v ústraní, utiahnuto, vyhýbajúc sa spoločnosti, dôvernejšie vzťahy pestoval iba výnimočne. Žil život samotára a pustovníka, uzavretý a nevýbojný. Aký to bol priepastný rozdiel v porovnaní s prvou etapou jeho kariéry v starej vlasti, ktorá sa vyznačovala značnou rigoróznosťou, bojovnosťou, ba podľa niektorých i inkvizítorskosťou.“

V piatok 7. februára 1986 prišla do bavorskej metropoly správa: Henrich Bartek náhle zomrel. Vtedajší vedúci Slovenskej katolíckej misie v Mníchove salezián Vojtech Zeman (1930) spomína:

„Zopár Slovákov sme sa vybrali do Niederaltaichu na pohreb. Mníchovské cirkevné spoločenstvo reprezentovali Ján Dolinský, Dr. Imrich Kružliak, Viktor Magdolen, Dr. Michal Antala-Bačov a ja. Utkvela mi v pamäti nemecká rozlúčková reč Dr. Antalu-Bačova aj pohrebné sólo speváka Viktora Magdolena, najviac ma však na tom pohrebe ohromilo, že boli na ňom prítomní všetci mnísi z kláštora! Aj ako kňaza, aj ako Slováka ma veľmi milo prekvapilo, až dojalo, že všetci rehoľníci boli nielen na zádušnej svätej omši, ale aj na pohrebe a na zasneženom cintoríne. Bol to jedinečný veľkodušný prejav priazne i úcty benediktínskeho rehoľného spoločenstva voči slovenskému bežencovi, ktorý sa do neho vžil – dodnes mi znejú v podvedomí gregoriánske spevy, ktoré sprevádzali nášho rodáka na jeho poslednej pozemskej ceste...

Po druhej svetovej vojne, keď po šiestich rokoch svojej existencie zanikla Slovenská republika, prvý samostatný štát Slovákov v 20. storočí, bolo veľmi nebezpečné byť slovenským utečencom, pretože vo vtedajšom slobodnejšom svete ich naháňali, lapali a vraždili pražskí kopovi a ich bratislavskí miestodržitelia.

Napriek tomu, že protikomunistické odbojníctvo Slovákov na Slovensku odohrávajúce sa v tieni šibeníc, žalárov, väzníc, pracovných táborov a koncentračných kláštorov a rôznorodé úsilia slovenského politického exilu prispeli k civilizačnej porážke svetového komunizmu, ich úsilie zostáva dodnes nedocenené.

Zápas slovenského politického exilu je integrálnou súčasťou zápasov slovenského národa za slobodu, demokraciu a štátnu samostatnosť a malo by byť mravnou povinnosťou celej slovenskej spoločnosti túto skutočnosť nielen vziať na vedomie, ale aj venovať tomuto zápasu primeranú pozornosť, skúmať ho a zachovávať jeho pamiatku pre budúce generácie, pretože napriek nepriazni mocných tohto sveta slovenskí emigranti, tak vysťahovalci z ekonomických príčin, ako aj politickí vyhnanci a ideologickí utečenci, vykonali úctyhodnú prácu.

Pri pohľade na dejiny politického exilu stredoeurópskych národov sa slovenský politický exil vymyká z tradovaných štruktúr jednak pojmu, jednak zaužívaného obsahu termínu „politický exil“. Po prvé preto, lebo slovenský politický exil sa nezačína rokom 1948, ale o pár rokov skôr, a po druhé preto, lebo obsahovo je spojený nielen so zásadným a nekompromisným bojom proti komunizmu, ale je intímne spätý aj s bojom o uznanie politickej individuality Slovákov ako národa, so zápasom o uznanie práva slovenského národa na štátnu samostatnosť Slovenska.

Všetky aktivity zoskupení slovenských emigrantov, exulantov, utečencov, nezávisle od toho, kedy odišli a do ktorého politického košiara patrili, sa vždy či už otvorene, alebo menej explicitne borili s uznaním politickej individuality Slovákov ako národa. Slovenský politický exil po zániku prvej Slovenskej republiky teda nebol len borbou proti komunizmu, ale aj zápasom o štátnu samostatnosť. To je charakteristika, ktorá slovenský politický exil v stredoeurópskom priestore robí osobitým, ba jedinečným.

Úsilie o uznanie politickej individuality Slovákov sa zavŕšilo obnovením štátnej samostatnosti Slovenska a vznikom druhej Slovenskej republiky v roku 1993 po páde mocensky bipolárneho sveta. Boj s komunizmom v jeho rôznych postkomunistických formách trvá dodnes, pretože je to genetický zápas.

Po zániku prvej Slovenskej republiky a mocenskom včlenení Slovenska do tretej Česko-slovenskej republiky tí Slováci, ktorí sa nezmierili so stratou štátnej samostatnosti Slovenska, podnietili vznik viacerých odbojových zoskupení a organizácií, a to tak na domácom, slovenskom území, ako aj v zahraničí.

Spoločným menovateľom slovenskej politickej emigrácie v druhej polovici 20. storočia bol zápas s komunizmom. Ideologicko-politicky sa delila v podstate na dva tábory – tábor nekompromisne požadujúci štátnu samostatnosť Slovenska, ktorý mal drvivú prevahu, a nič neznamenajúci, hoci veľmocensky štedro vydržiavaný, tábor prívržencov politického čechoslovakizmu, pričom táto orientácia sa stávala časom menej a menej atraktívna.

Štátotvorný politický tábor sa delil na Slovenský akčný/oslobodzovací výbor (SAV, SOV), ktorý založil prvý minister zahraničných vecí Slovenskej republiky Ferdinand Ďurčanský (1906 – 1974) , a Slovenskú národnú raduv zahraničí (SNRvZ) , ktorú v súčinnosti s Petrom Prídavkom (1902 – 1966), zakladateľom Slovenskej národnej rady v Londýne, osnoval prvý vyslanec Slovenskej republiky pri Svätej stolici Karol Sidor (1901 – 1953). Aj Ferdinand Ďurčanský, aj Karol Sidor boli persona non grata nacistickej tretej ríše. Ferdinand Ďurčanský stál nekompromisne na obhajobe štátnej samostatnosti Slovenska a vychádzal z teórie právnej kontinuity prvej Slovenskej republiky. Karol Sidor, svojho času jediný európsky politik, ktorý vedel povedať Adolfovi Hitlerovi svoje „nie“, sa naivne nádejal, že sa vráti na Slovensko a bude viesť katolícke krídlo Demokratickej strany.

Nevraživosť medzi stúpencami Slovenského oslobodzovacieho výboru a prívržencami Slovenskej národnej rady v zahraničí, charakterizujúcu slovenskú diaspóru päťdesiatych rokov 20. storočia, sa podarilo odstrániť len postupom času. Najprv vznikla Slovenská oslobodzovacia rada (SOR), z ktorej v roku 1970 vývojom vznikol Svetový kongres Slovákov (SKS), ktorého predsedom sa stal legendárny priemyselník Štefan Boleslav Roman (1921 – 1988).

Organizácie severoamerických Slovákov i exilové organizácie ako Slovenský akčný výbor (SAV), Slovenská národná rada v zahraničí (SNRvZ) a neskôr Slovenská oslobodzovacia rada (SOR) a Svetový kongres Slovákov (SKS) sa domáhali slobody, demokracie a samostatnosti pre slovenský národ napriek denunciáciám a propagande protivníkov nielen z radov českých a slovenských čechoslovakisticky orientovaných emigrantov a exulantov, ale aj komunistickej pražskej a bratislavskej vlády a ich agentov. Robili tak aj napriek ujmám a ťažkostiam, ktoré museli znášať pre obranu cti a práv slovenského národa, prinášali často veľké obete, lebo to pokladali za svoju národnú povinnosť. Cieľom čajsi polstoročnej práce a obetí slovenských zahraničných organizácií bolo prispieť k situácii, aby slovenský národ využil historickú príležitosť a sám a slobodne rozhodol o vlastnom osude.

História týchto rôznorodých aktivít, bojov a obetí zahraničných Slovákov za oslobodenie Slovenska a znovunadobudnutie jeho štátnej samostatnosti bola však dosiaľ len čiastočne dokumentárne spracovaná a dosiaľ sa nestala predmetom záujmu slovenskej historickej obce, aspoň nie tej, ktorá sa autoproklamuje za oficiálnu a žije z mozoľov daňových poplatníkov.

Tieto súradnice rámcovali existenciu Henricha Bartka, podmieňovali jeho úsilie a činnosť v exile, aktivity, ktoré vplývali na prijímanie jeho jazykovednej tvorby na Slovensku pred pádom totalitného komunistického režimu a ovplyvňujú jeho vnímanie, pochopenie a interpretáciu až do súčasnosti. V rímskom exile Henrich Bartek inklinoval najskôr k Slovenskému akčnému výboru, ktorého bol začas aj podpredsedom. Po príchode do Nemeckej spolkovej republiky sa solidarizoval so Slovenskou národnou radou v zahraničí a začal spolupracovať s časopisom Slobodné Slovensko, ktorý začal vychádzať cyklostilovane v Mníchove v roku 1946. Jeho zakladateľom bol Dr. Jozef Paučo (1914 – 1975) v úzkej spolupráci s Dr. Ladislavom Jankovičom (1917 – 1998). Keď v roku 1948 vznikla Slovenská národná rada v zahraničí, časopis Slobodné Slovensko sa stal jej tlačovým orgánom.Tlačou začal vychádzať od apríla 1951, keď ho začal vydávať Matúš Černák. V rokoch 1951 až 1953 bol jeho redaktorom Jozef Zvonár-Tieň (1919 – 1989), po ňom Matúš Černák. Po jeho tragickej smrti časopis rok redigoval Henrich Bartek, potom Fraňo Tiso (1894 – 1974) . Zavraždením Matúša Černáka sa centrále Štátnej bezpečnosti v Prahe podarilo ochromiť štruktúry slovenského štátotvorného exilu, prerušiť jeho väzby na vplyvné miesta a osobnosti západonemeckého politického života, ktoré mu umožňovali a zabezpečovali určitú materiálnu existenciu,a nahlodať vzájomnú dôveru slovenských exulantov. Vzniknutý rozvrat spôsobil, že periodikum prestalo vychádzať. V roku 1962 ho nahradil časopis Černákov odkaz, ktorý sa v roku 1976 vrátil k pôvodnému názvu Slobodné Slovensko.

Pokračovanie na 10. strane)

JÁN GREŠÁK

Z vojnových udalostí na Kysuciach

Každá vojna predstavovala a predstavuje nesmierne utrpenie, šíri strach, hrôzu, apokalypsu. Nech vypukne v ktorejkoľvek časti sveta a je akéhokoľvek rozsahu, vždy kráča ruka v ruke so smrťou. Smrť máva počas vojny tie najrozmanitejšie a najnevyspytateľnejšie podoby. Ľudské životy nevyhasínajú len na bojiskách za rachotu zbraní, ale aj mimo nich krutými následkami sprievodných udalostí. Hrôzy druhej svetovej vojny neobišli ani najvzdialenejšie kysucké horské osady a samoty.

Písal sa rok 1944. Ponad Kýčeru dul chladný jesenný vietor. Už štvrtý deň pretrvávalo sychravé, usmoklené počasie, hustá hmla zavalila aj najvyššie horské hrebene. Vidieť bolo sotva pár metrov pred seba. Gazdiná Rafajová obriadila statok v maštali, narúbala v kôlni triesok, aby rozkúrila v piecke, a vošla do chalupy. V kuchyni zapraskal oheň, ktorý pozvoľna zohrieval chladný priestor. Jedenásťročný syn Milan a deväťročná dcéra Mária ešte sladko snívali po uši zababušení v teplých perinách. Otec Ignác sa mal každú chvíľu vrátiť z týždennej roboty z Ostravy.

Kuchyňou rozvoňal lipový čaj. Gazdiná nazrela cez oblok. V sprievode jej muža vynárala sa z hmly skupinka piatich mužov s puškami prehodenými cez ramená. Rafajka zacítila na chrbte mrazivé chvenie. Ignác vošiel do kuchyne prvý, ostatní krátko za ním.

„Daj každému po šálke teplého čaju!“ prikázal.

Chlapi zložili z ramien pušky, sňali z hláv čiapky a usadli vedľa seba na podlhovastú drevenú lavicu.

„Krucifix, Nemci!“ zvolá odrazu Ignác, nazerajúc do okna. Už-už boli pri dverách. Všetkým bolo v tej chvíli jasné, že utiecť z chalupy už nie je možné a vyprovokovať streľbu by znamenalo nepredstaviteľnú pohromu nielen pre Rafajovcov, ale pre celú osadu. Veď bolo známe, že Nemci vyplienili nejednu horskú samotu a jej obyvateľov surovo povraždili.

„Rýchlo sem, na povalu, ukryjeme sa v sene!“ zavelil Ignác a otvoril dvere do komory, z ktorej viedlo nahor drevené schodisko.

„Nie, nie ta, radšej tuto do pivnice,“ odporúčala gazdiná, len čo sa spamätala zo šoku. V predsieni hneď odsunula súdok s kapustou, zodvihla drevený obdĺžnikový záklop vyrezaný v dlážke a chlapi jeden za druhým bleskovo skákali dolu kamennými schodmi. Posledný vošiel Ignác. Rafajka zaklopila za ním kryt, hodila na dlážku starú deku a súdok vrátila na pôvodné miesto, na dekou zamaskovaný otvor. Iný vstup do pivnice neviedol. Hneď nato už dupotali a hrmotali v predsieni nemeckí vojaci, ohlášali sa zvukmi aj hovorom. Do kuchyne vtrhli bez klopania štyria, koľkí striehli vonku, nebolo známe.

Jeden z vojakov prechladnutým hlasom zreval:

„Wo ist der Hausbesitzer?! Wo sind Partisanen...?“

Deti, ktoré na tento hurhaj povyskakovali z postelí, tisli sa do kúta izby a báli sa pozrieť k dverám. Vyľakané mlčali, iba poťahovali nosmi. Všetko bolo zrazu čudné a zamotané, nečakané a nevítané. Celý dom akoby plával v tichu, ťažký, sťaby vodou bolo napité každé brvno, no pritom neobyčajne čujný a citlivý. Pivnica pod ním zdanlivo pokojne oddychovala, nič nenasvedčovalo, že dolu pod dlážkou bdejú ľudia - partizáni mieriaci hlavňami na otvor.

Keď ani z opakovanej otázky domáci nevyrozumeli, čo od nich nemecký vojak chce, iný spomedzi nich tichšie prehovoril po slovensky:

„Pýta sa, kde je majiteľ domu, teda váš manžel a kde sú partizáni.“

Rafajka, rýchlo a ťažko dýchajúc, rozviazala si pod krkom šatku. Telo sa jej chvelo ako osikové lístie v jesennom vánku. Premohla však úzkosť, rozhodila rukami a hlasom, ktorý akoby nepatril jej, presviedčala:

„Niet tu nikoho, sme sami. Muž je na robote v Čechách a o partizánoch nevieme nič, nikoho som tu nevidela.“

Zrejme to neznelo príliš dôveryhodne. Nemecký veliteľ, ktorý po celý čas neprehovoril, prechádzal sa po kuchyni a pitvore, dô-kladne si všetko obzeral, nazrel aj do komory. Myknutím hlavy dal ostatným znamenie. Všetci štyria začali hneď prekutrávať chalupu, hľadali v posteliach i pod nimi, aj okolo súdka s kapustou, nazreli aj doň.

Potom s namierenými puškami vyšli na povalu a hlavňami prebodávali obilie v sýpke, staré haraburdie i seno. Keď všetko dopodrobna poprehadzovali a boli presvedčení, že v chalupe sa nemôže ukrývať už ani myš, zišli dolu a rovnako prehľadávali dvor, maštaľ, studňu, latrínu, humno aj kôlňu.

Pre domácich i tých pod dlážkou v pivnici to boli nekonečné minúty a sekundy. Až keď nemecký oficier zavelil „Genug...! Also los!“ a vojaci sa dali na odchod, s nesmiernou úľavou si vydýchli. Ten, čo hovoril aj po slovensky, sa ešte otočil a zašomral:

„Veď my si ich nájdeme...“

Už o niekoľko dní sa v osade objavil obecný hlásnik s vyhláškou, podľa ktorej sa musel z každej chalupy jeden dospelý človek okamžite dostaviť kopať zákopy pre Nemcov, ktorí sa tak snažili znemožniť alebo aspoň spomaliť postup vojsk Červenej armády. Neuposlúchnutie výzvy sa malo tvrdo trestať. Cez vojnu i tu panovala dražoba, chýbali základné potraviny, rodinám zostávalo sotva pár korún na chlieb, múku a cukor. Hlad a bieda si podávali kľučku dom po dome. Čo mladší muži odišli na front, o domácnosti sa starali ženy, deti a starci. Padla preto vhod každá koruna, zarobená hoc aj pri kopaní zákopov, pretože Nemci za tieto roboty platili.

Zákopy či zátarasy sa kopávali za každého počasia, od jesene až do jari, každý deň okrem nedele. Z ďalekých osád šliapali kopáči včasráno pešky do dediny, odkiaľ ich odvážali koňmo na voze ku Kysuckému Novému Mestu, kde sa zákopy budovali. V zime ich takto vozievali natlačených jedného na druhom na saniach. Muži zvyčajne kopali krompáčmi, ženy vyhadzovali lopatami hlinu na povrch. Za silných mrazov odstreľovali zeminu premrznutú v celom profile trhavinou. I stalo sa, že nálož neexplodovala na prvý raz, preto

Snímka: Teodor Križka

dostali kopáči rozkaz okamžite zaliezť do úkrytov. Nestačili sa všetci skryť, keď zahrmel výbuch. Muža, ktorý sa stihol len oprieť o medzu, zasiahla do hlavy ulomená skala. Zaliala ho krv a už sa nezodvihol. Do chrbta zasiahlo aj ženu bežiacu s dieťaťom pritúleným na hrudi. Padla na zem, zostala nažive, no dieťaťu úlomok skaly presekol ucho.

Aj z Kýčery šla trojica žien kopať zákopy. Jedna z nich si vzala so sebou aj sotva jedenásťročného syna. Po kysuckých horách sa potulovali partizáni i rôzne ozbrojené bandy, ktoré takýchto ľudí prepadávali, ozbíjali ich o zárobky a schopní boli i zastreliť. Za robotou odchádzali kopáči včasráno za tmy a domov prichádzali až večer. Z partizánov či banditov mali nesmierny strach, preto robili všetko, aby unikli ich pozornosti.

I tieto štyri osoby, ktoré sa ráno vybrali hrebeňmi hôr, mali po celý deň strachom počarované. Keď sa večer vracali, začalo poriadne priťahovať. Na samom vrchole hrebeňa ich zastihla snehová víchrica. Zabárali sa do snehu najprv po kolená, potom až po pás. Cesta trvala nekonečne dlho, stála ich veľa síl. Keď sa celkom zotmelo, stratili orientáciu a vysilení nevládali už ďalej kráčať. Rozhodli sa vyčkať do rána v horách. Len čo zasvitá, zorientujú sa a dôjdu k svojim chalupám. Tlačili sa do húštiny, hľadali najtichšie, najvhodnejšie miesto v závetrí. Chlapec, trasúc sa od zimy, neprestával nariekať. Matka si sňala z hlavy vlniak, zavila doň syna a neskôr, keď mráz zosilnel, zobliekla aj vrchný kabát, aby ho zratovala. Ženy sa učupili pod strom, natlačili sa na seba a vlastným dychom sa zohrievali. Chlapec poskakoval, prešliapaval z nohy na nohu a netrpezlivo vyčkával.

Sotva sa rozbrieždilo, začal matku zobúdzať, no tá sa nehýbala, nereagovala na jeho zúfalé výkriky. Ruky mala studené, tvrdé ako skala. Vzápätí zistil, že rovnako tvrdé a nehybné sú aj dve ďalšie telá. Chlapcov hlasitý nárek započul muž, idúci na lyžiach do dediny. Hrôzostrašný obraz premrznutého chlapca s trojicou mŕtvych žien v spoločnom objatí ho mátal ešte dlho a pamätníci udalosti tvrdili, že na mieste tragédie niekoľko rokov vyčnievala spomedzi hustých stromov vyschnutá jedľa. Zmrzla rovnako v tú noc, keď pod ňou vyhasli tri ľudské životy.

Na jar 1945 sa osadami Kysúc celé dni a noci preháňali nemeckí vojaci a ich prisluhovači na koňoch. Zľakaní obyvatelia schovávali všetko - obilie, potraviny, hydinu, odev, periny, náradie, osobné predmety. Zväčša to ukrývali do pivníc, maštalí a humien. Nebolo tomu inak ani v novopostavenej chalupe Jána Juráška.

Ján zostal kdesi v Poľsku, kam odišiel ako drotár, a keď uzavreli hranice, nedostal sa už domov. Doma sa trápila manželka s tromi dospelými dcérami a dvomi mladšími deťmi. Na noc sa uchýlili do pivnice, ktorú si po samý strop prehradili na polovicu nasucho položenými tehlami, čo im zvýšili od stavby domu. V zamurovanom priestore ukryli potraviny, odev, periny a ostatné najnutnejšie predmety, v druhej časti pivnice spávali dcéry. Matka s deťmi sa uchýlila do chlieva.

Ráno 1. mája 1945 tiahli z dediny na hrebene sovietske vojská s tankami a delami. V chalupe Juráškovcov si zriadili veliteľský štáb. Po izbách si rozložili rádiostanice, telefóny, vysielačky, ponaťahovali telefónne káble. Domáci sa museli presťahovať do pivnice a do chlieva. Keď jedna z dievok odbehla pozametať narýchlo vypratanú izbu, preletela jej tesne nad hlavou guľka zo samopalu, ktorá sa prevŕtala cez stenu, a na dvore dopadla neďaleko nej mína. Výbuch ju načisto prikvačil k zemi.

Podvečer dievky, odeté do starých hábov, podriemkavali v kúte pivnice, do ktorej ich matka zamkla. Z ničoho nič začuli predo dvermi kroky a cudzie hlasy. Potom začal ktosi mykať hasprou so zámkom. Preľakané primkli sa k sebe a tíško vzlykali. Za okamih sa dvere rozleteli a dnu vtrhli so zapálenou sviečkou v ruke traja ruskí vojaci. Dievčence zvýskli strachom a nemenej sa vydesili aj vojaci. Len-len, že nespustili streľbu. Všetko vnútri dôkladne poprezerali, nazreli i do prázdneho suda od kapusty. Sotva opustili pivnicu, vystrašené dievky ozlomkrky uháňali za matkou do chlieva.

Čoskoro začali prichádzať na koňoch ďalší vojaci. Kone ustajnili v humne a kŕmili ich senom, čo mali domáci pre kravy. Večer priviedli ďalšie, a keď sa všetky do humna nepomestili, prikázali gazdinej vypustiť kravy z maštale do poľa. Rozžialená, zúfalá pobrala sa za veliteľom, ktorý po dlhej hádke s vojakmi rozhodol, že prebytočné kone musia ustajniť inam.

Toho istého dňa dopadla do susednej osady mína a zasiahla humno. Vznikol požiar, ľudia nariekali, volali o ratu. Muža, ktorý nazrel z pivnice, aby zistil, čo sa vonku deje, zasiahla do prs guľka z guľometu. Skonal na mieste. Humno zhorelo do tla a bolo šťastím v nešťastí, že nefúkal silnejší vietor, inak by ľahla popolom celá osada.

Nasledujúceho dňa vtrhli do osady iní vojaci s koňmi a vozmi. Rabovali, brali všetko, čo v chalupách našli. Do vriec sypali obilie, múku, brali kladivá, sekery, kliešte, skrutky, klince i šnúru na vešanie prádla vzali.

Po 1. máji rachot zbraní utíchol a ľudia si začali zaceľovať vojnové rany. Hojili sa ťažko. Mnohí padli v bojoch a prestrelkách, iní doplatili na pomoc partizánom či Nemcom, a mnohí zahynuli celkom nevinne a zbytočne, ale taký je už údel každej vojny - najväčšej apokalypsy ľudstva.

KATARÍNA DŽUNKOVÁ

VZŤAH

Zaplačem až tak,
že sa stanem slzou,
ktorá sa zrodila po vyhnaní z raja,
stanem sa kosatcom a mĺkvym záružlím,
až uzriem srdcom ruže za ružami,
stanem sa javorom, penou,
keď kvitne orgován,
akoby na zem presiakli
pokojné morské vlny z neba,
stanem sa odrazom,
keď rieku opustím
a ktosi pochopí
tajomné striebro zlatých vŕb.

Vráť sa k tým hladinám,
až rieku opustím,
hoci sa tvárou nikdy nestretneme,
spája nás minulosť...
Až seba opustím,
predsa si vezmem
kúsok dávnej slzy,
stanem sa kosatcom,
pehami ľalií,
stanem sa hrobom –
opusti ho k ránu
a zanes kúsok sĺz
na hrob orgovánu,
kde sme sa nestretli,
a tak sa znovu dotýkame miest,
kde sa stanem tebou,
až ich opustíš,
až prijmem na lúkach
tvoje priame stopy,
stanem sa stopou ja
a slzy opustím...

Pozri, berie ich slnko do rúk,
pamätá človeka,
keď sám seba uzrel v cudzej slze –

v prvej slze z raja.

KEĎ KVITNÚ JAVORY

V bledozelenom svete,
kde slovo stalo sa hudbou,
a nik nerušil zárodky
vône v slzách svetlej živice,
rozkvitli javory
a otlačili tváre
do jarnej sadry nebies.
Rozkvitli javory, bratranci motýľov,
veď akoby už začul ktosi šuchot nažiek,
až sýta jeseň rozpáli červeňou ich lesy,
akoby krvácali stromy,
keď poľuje sa na zver.
Rozkvitli javory...
Načúvaj ich svadbe
v zelenom závoji pretkanom prázdnom,
načúvaj plaču, keď rodí sa list,
až príliš podobný ľudskej dlani.
Opáš sa spomienkou, čo iné zostane ti –
neporušená láska a vrúcne teplo rúk.
Už kvitnú javory...
Nastav im tvár,
nech splynie s nebom ako ľudský zrak
opitý krásou z korún stromov.
Napíšte správu...

Franz Liszt stál na pozícii Štúra a Slovákov

Poznámky týkajúce sa slávneho návratu F. Liszta do

Miroslav Demko

Tematika slávneho návratu hudobného génia Franza Liszta na prelome rokov 1839-40 z cudziny do svojej domoviny – Uhorska, má svoje zvláštnosti a osobitosti. Vyplývajú z nich otázky, na ktoré prekvapivo dodnes nikto nereagoval. Ani zo strany Slovenska. Ak sa máme pozerať komplexnejšie a kritickejšie na túto nie tak zanedbateľnú epizódu Lisztovho života, t. j. jeho návrat po šestnástich rokoch do svojej domoviny, musíme konštatovať, že v doterajších prácach o Lisztovi takýto pohľad chýba. Ale nielen to. Lisztovo rozhodnutie navštíviť svoju domovinu sa zjednodušuje. Ide o skutočnosť, že síce sa všeobecne vie, že už koncom 18. storočia sa rozhodlo o presťahovaní politického centra Uhorska z Bratislavy do Budapešti, ale bez uvedomenia si dôsledkov, ktoré táto skutočnosť spôsobila. Ide tu o isté zjednodušovanie vzťahu medzi Bratislavou (Pressburgom) a Budapešťou. Začiatkom 19. storočia bola tendencia na rozdiel od Bratislavy, ktorej politický význam postupne slabol, propagovať a pretláčať do povedomia Budapešť. Pestrá maďarská politická vrchnosť nechcela Bratislavu považovať za hlavné mesto Uhorska, presťahovala politické inštitúcie do Budapešti a tým Bratislavu degradovala.1 Vidíme to napríklad na bežnej a zaužívanej formulácii biografov v spojení s Lisztom. Naznačuje nám to aj autor Roland de Candé, ktorý vo svojej knihe z roku 1998 píše:

„...Liszt opúšťa Viedeň smerom na Pressbourg a Pešť, ... Oh! moja divoká a vzdialená domovina! Oh! moji priatelia, amen!“2 Môžeme sa pýtať, prečo výrok „Oh! moja divoká a vzdialená domovina...“ uviedol muzikológ Candé až za Budapešťou, keď vieme, že Franz Liszt sa takto vyjadril len v Bratislave.3 Roland de Candé (ako aj iní autori) si kladie otázku, či je Liszt Hongrois-Uhor?4 V biografiách viacerých autorov sa môžeme stretnúť dokonca s takým popisom tejto návštevy Liszta po šestnástich rokoch vo svojej domovine, kde sa len spomenie, alebo dokonca aj úplne vynecháva jeho návšteva a koncerty v Bratislave. Napríklad aj známy lisztológ Émile Haraszti hovorí o Viedni a Budapešti a vynecháva Bratislavu.5 A. Walker v poslednej biografii o Lisztovi síce spomína stručne túto udalosť: „Liszt sa najprv zastavil v Bratislave, kde sa predstavil a hral po prvýkrát ako deväťročný.“6 nakoľko sa v predošlej práci rozpisoval podrobne o tejto udalosti, ktorá mohla byť podnetom pre iných autorov.7 „Liszt realizoval triumfálnu cestu z Bratislavy do Pešti v koči grófa Kazimíra Esterházyho a ďalšie tri koče nasledovali, v ktorých sedeli barón Wenckheim, gróf Zichy a gróf Leo Festetics.“ Liszt popísal túto procesiu ako aristokratickú karaván, ktorá si ho po jeho troch koncertoch v Bratislave odviezla na Vianoce do hlavného mesta - Pešti v roku 1839.8 K podobným zjednodušovaniam dochádza aj u S. Guta: „On (Liszt) sa najprv orientoval na Bratislavu (Presbourg, Pozsony), ktorá v tom čase bola ešte stále skutočným politickým centrom krajiny: ...“, „...Ale úspech v Bratislave bol len začiatkom toho, čo si pre neho rezervovala Budapešť.“9 Medzi tých, ktorí až akýmsi literárnym žonglérstvom dokázali v spojitosti s Lisztom vynechať Bratislavu, patrí napríklad aj José Bruyr: „(Liszt) z Viedne cez Dunaj prichádza do Pešti.“10 Pospomína mestá ako Györ, Sopron, Pecs, Temesvár, Arad, Kolo, ale obíde Bratislavu. Podobne bola redukovaná zmienka o Bratislave aj Brunom Moysanom: cesta z Pressbourgu do Pešti, kde sa neúmerne rozpisuje o maďarskej aristokracii a atmosfére v Pešti.11 Aj známy znalec lisztovskej témy Jacques Vier zredukoval Lisztovu návštevu v Uhorsku vynechaním Bratislavy, keď tvrdí: „Od novembra 1839 až do marca 1840 Liszt prebýval vo Viedni, v Budapešti, v Lipsku a v Drážďanoch.“12

Táto propagácia Pešti na úkor Bratislavy mala v spojitosti s Lisztom takmer celosvetový negatívny dopad. Americký muzikologický časopis z Bostonu Dwight´s Journal of Music s podnadpisom Franz Liszt z 10. januára 1874 pri tejto návšteve Liszta prekvapivo úplne vynecháva Bratislavu. Ide o prebratý článok z Viedne z roku 1873.

Anglický autor Sacheverell Sitwell pri opise na rozdiel od ospevovania Budapešti vidí Liszta pri tejto krátkej zastávke v Bratislave skôr s pohárom alkoholu ako posiela list svojej partnerke Márii d´Agoultovej.13 Ale napriek svojmu postoju a zjednodušeniu si Sitwell povšimol, že prijatie Liszta v Bratislave sa dialo v mimoriadnej atmosfére, ktorá sa nedala prirovnať k žiadnej inej.14

Prv, než sa zameriame na Lisztovo pôsobenie v Pešti a na veľké organizované oslavy na jeho uvítanie, musíme uviesť niektoré skutočnosti súvisiace s touto Lisztovou návštevou, ktoré sa dodnes nedostali do jeho známych biografií. Zostáva otázkou, či táto návšteva a rozhodnutie navštíviť svoju domovinu boli z pohľadu Liszta len bezvýznamnou epizódou v jeho živote, alebo práve naopak. A mal Liszt vôbec v pláne navštíviť koncom roka 1839 Pešť? To je centrálna otázka!

Vieme, že Liszt sa ešte ako mladý úspešný klavírny virtuóz, hlavne po otcovej smrti, chcel vrátiť do Uhorska. Zostáva tiež nezodpovedanou otázkou, prečo mladému Lisztovi nebolo dovolené vrátiť sa do svojej domoviny a nakoniec prečo tak nepriateľsky bol prijatý v roku 1859 a to len z dôvodov, že vyjadril svoje názory?15

Je evidentné, že ak by sme neakceptovali Liszta ako slovenského génia, veľmi ťažko by sme porozumeli istým zvláštnostiam, ktoré sa týkajú tohto návratu. Franz Liszt totiž tesne pred svojím príchodom adresoval list vysokému maďarskému politikovi grófovi Leovi Festeticsovi (1800-1884) do Pešti, v ktorom vyslovil nepochybne prekvapivú otázku, ktorá dotvára skutočný obraz vzťahu Liszta k Bratislave. Franz Liszt v tomto liste zo dňa 27. novembra 1839 píše: „Chceli by ste ma ešte tento rok v Pešti? Neviem. V každom prípade, ste „ohrození“ mojou prítomnosťou v Uhorsku – (myslené jeho návštevou v Bratislave) od 18. do 22. decembra.“16 Je to významný list, ktorým dáva podnet na prehodnotenie celej návštevy a návratu Liszta do Uhorska. Z tohto listu vyplýva, že Franz Liszt už mal naplánovanú cestu, ale len do Bratislavy, nie do Pešti.

My však musíme tento list Franza Liszta Festeticsovi vnímať ako list písaný s istou politickou opatrnosťou. Liszt si uvedomoval, že vstupuje do svojej rodnej krajiny. Ako vieme, prišiel z Viedne do Bratislavy skoro ráno 19. decembra, kde následne (medzi 19. a 22. decembrom) realizoval tri koncerty.

Ako sme už spomenuli, maďarská aristokracia sa rozhodla pripraviť Lisztovi nadšené prijatie v Pešti. Prišla ho vyzdvihnúť do Bratislavy. A. Walker spomína, že Liszt opustil Pešť dňa 15. januára 1840 a smeroval do Viedne (via Pressburg).17 Teda „akoby“ zasa cestou do Viedne Bratislavou len prechádzal. Medzitým Liszt informoval v liste svoju partnerku v Paríži Máriu d´Agoultovú, že sa v Uhorsku zdrží len pätnásť dní.18 Pri d´Agoultovej by som chcel pripomenúť, že ako spisovateľka nám nezanechala nijakú informáciu o Bratislave, pritom vieme, že v Paríži bývala spolu s F. Lisztom na Presburgskej (Bratislavskej) ulici, že v Paríži bývala na Presburgskej (Bratislavskej) ulici.

Aký bol následne organizovaný program Franza Liszta? V Pešti koncertoval 2., 4., 6., 11. a 12. januára. 8. januára urobil koncert na počesť Táborszkého, ďalej 9. januára hral pre grófa Gábora Keglevicha v Bude. 16. januára odcestoval do Raabu (Györ), kde sa tiež predstavil publiku na svojom koncerte.

Liszt sa však znova vracia do Bratislavy a strávi tu čas od 17. januára až do 1. februára, čo sa v biografiách o Lisztovi takmer nespomína a čo si žiada osobitný výklad. Vyzerá to tak, akoby koncerty v Bratislave nemali byť súčasťou jeho návratu do Uhorska. Akoby Bratislava nepatrila do Uhorska.

Prečo sa Liszt rozhodol po návšteve Pešti navštíviť Raab, ktorý bol v tom čase slovenským mestom a potom znovu Bratislavu?19 Liszt v Bratislave opäť koncertoval 21., 26. a 27. januára a medzitým ho K. Esterházy pozval na svoj zámok Gattendorf pri Bratislave.20 Ale čo robil Liszt, aké aktivity mal okrem koncertov v Bratislave, je osobitnou témou. Vieme, že sa angažoval za Kirchenmusikverein a podobne.

Je potrebné obrátiť pozornosť aj na Lisztov slávnostný prejav v Pešti, ktorým reagoval za prejavy vďaky pri propagácii uhorskej krajiny vo svete. Táto veľkolepá oslava sa konala hneď po Novom roku, 4. januára 1840. Lisztovi bola okrem maďarského kroja venovaná aj nádherne vyzdobená pošva meča, ale bez meča, čo muselo byť prekvapením pre Liszta. Jeho portrét v darovanom maďarskom kroji sa prirodzene objavuje takmer vo všetkých prácach o Lisztovi. A to bez toho, aby sa komentoval a akceptoval Lisztov pohľad na túto udalosť. Mohol si snáď niekto ľubovoľne dovoliť komentovať Lisztovu návštevu a jeho prejavy v Uhorsku? To je nemysliteľné, snáď len ako svojráznym a kritickým žánrom.21 Na luxusne vyzdobenej pošve bez meča sa nachádza nápis: „Za horlivú lásku od svojej vlasti“. Maďarská aristokracia sa vyhla pojmu „Magyar“ a nahradila ho termínom „Patria“.22 Je kuriózne a nepochybne aj zaujímavé, že aj Lisztov súčasník Ľudovít Štúr sa k téme o „pošve bez meča“ vyjadril v podobnom duchu: „Maďarstvo sa zľaklo môjho príchodu ..., a prednostne ja nepriniesol som meč, ale pokoj.“23 A práve táto skutočnosť sa stala centrom uvažovania Liszta, čo svedčí nielen o jeho pohotovosti v tejto nezávidenia hodnej situácii, ale aj o jeho intelektuálnej a kultúrnej genialite. Liszt reagoval na tieto dary nielen koncertným vystúpením, na ktoré Maďari nepochybne čakali, ale aj rečníckym prejavom. Veď čakalo sa len na jedno, že sa Liszt konečne prihlási k maďarskému národu. Darovaným mečom sa v skutočnosti riešila otázka Lisztovho občianstva, potvrdenie Lisztovho aristokratického pôvodu. Liszt písal list Marii d'Agoultovej a radil sa s ňou o tomto probléme. V skutočnosti sa pustil do definície, čo znamená uhorský Uhorský občan, národ, národné umenie a podobne, čím konfrontoval otázky, ktoré boli také dôležité aj pre Slovákov a iné menšiny v boji za národnú rovnoprávnosť. Liszt v liste Marii d´Agoultovej o svojom prejave zdôrazňuje, aby bol presne tento jeho prejav vydaný. Liszt navrhoval, aby mohol byť jeho prejav a úvahy prezentované v Revue des Deux-Mondes, avšak je otázkou, či Mária d´Agoultová splnila jeho prosbu, ak máme na mysli iný list Franza Liszta Bülozovi z 26. októbra 1840. A porovnať s oficiálnou biografiou o Lisztovi o Liny Ramannovej.24 Dnes vieme, že Liszt toto občianstvo nedostal. A z nasledujúcich poznámok môžeme porozumieť prečo. Maďari čakali, že sa Liszt počas tejto návštevy prihlási k maďarskému národu a Liszt tieto ich očakávania nesplnil.

Ako reagoval Liszt vo svojom prejave na dary maďarskej reprezentácie? Pustil sa do meditácie o uhorských, teda nielen o maďarských dejinách, ako to prezentujú dnešné preklady. Pripomenul, že Uhri sa okrem okamihov skutočnej slávy zaskveli aj niečím iným. Liszt to vyjadril vetou, ktorá sa síce dostala na stránky niektorých biografov, ale bez komentára. Avšak práve táto veta naznačuje celé myšlienkové a etické krédo Liszta. V tomto prejave v Pešti Liszt pripomenutím starej slávy napomenul predstaviteľov Uhorska maďarskej národnosti, aby nezrádzali staré krédo a teda, aby sa všetky problémy riešili mierumilovnou cestou. Liszt bol totiž veľmi dobre oboznámený s národnostnými problémami v Uhorsku a predovšetkým s ťažkou maďarizačnou aktivitou, ktorá tak silno zasahovala práve „Slovákov“.25

Lisztova výzva, ako všetci sa musia usilovať o mierumilovnosť, musela silou svojho obsahu v čase maďarizácie zaznieť ako výkrik.26 Spomeniem, že prvé vydanie Lisztovho prejavu sa datuje v roku 1843 (hneď na to v Anglicku ho spomenula Julia Pardoe v práci The city of the Magyar) a bolo treba čakať takmer pol druha storočia na jeho ďalšie vydanie, ale opäť bez kritických poznámok.27 Čo vlastne Liszt dokázal vyjadriť v Pešti tými niekoľkými slovami?

Uvádzam len niektoré časti z Lisztovho prejavu, ktoré uviedol aj spomínaný Serge Gut vo svojej knihe Liszt, z roku 1989 (s.68-69):

„Milí krajania, pretože sa tu nestretávam len so svojím publikom – veď túto šabľu, ktorú mi darovali zástupcovia národa, ktorého chrabrosť a gavalierstvo všetci tak obdivujú, budem opatrovať po celý život ako najvzácnejšiu relikviu, najdrahšiu môjmu srdcu.“

Liszt si bol veľmi dobre vedomý, že v sále obsadili miesta osobnosti, ktoré nepatrili medzi jeho publikum. Treba si uvedomiť, že jeho výrok pred predstaviteľmi najvyššej aristokracie a politickej reprezentácie Uhorska, v čase názorových konfliktov v krajine, svedčí aj o istom kompromise vzhľadom na politickú situáciu v krajine. Svoj prejav nasmeroval celkom iným smerom, ako sa od neho očakávalo. Liszt síce hovorí o šabli, ale dostal len pošvu.

Liszt pokračoval:

„Vy vyjadrujete slovami v tejto chvíli niečo, čo mi silnými emóciami zviera hruď a do tej miery som bol hlboko pohnutý vaším ocenením. Prepáčte mi moju doterajšiu absenciu a verte, že urobím všetko preto, dúfam, aby som vám čoskoro dokázal moju vďačnosť svojimi dielami a činmi, ako to prináleží človeku, ktorý sa honosí tým, že sa narodil medzi vami.“

Dvadsaťosemročný Liszt ďalej pokračoval:

„Ale aby mi bolo tiež dovolené povedať oddnes niekoľko slov.

Táto „šabľa“, ktorou kedysi niekto udatne mával, keď bránil našu vlasť, bola teraz vložená do slabých a mierumilovných rúk. Nie je to akýsi symbol?“

O tom, ako prijala maďarská reprezentácia túto časť výroku Liszta, svedčí karikatúra.

Tento výrok bol zneužitý a zastretý karikatúrou, ktorá mala vo svete pôsobiť zábavne. Touto karikatúrou sa malo v skutočnosti vysvetliť, že Liszt nebol schopný vyjadriť to, čo maďarská aristokracia od neho čakala.

Ukážka z iného výroku Liszta:

„Nedá sa tým povedať, páni, že Uhorsko (ako krajina) potom, ako zvíťazilo na toľkých bojových poliach, dnes žiada od umenia, literatúry, vedy a priateľov mieru nové vzory? Nie je snáď možné povedať, páni, že inteligencia a robotujúci (pracujúci) majú dnes aj tú šľachetnú úlohu, vysoké poslanie, šľachetnú misiu s úlohou naplnenia vášho vnútra?

Uhorsku (Hongrie), páni, nesmie byť cudzia žiadna sláva. Ono je predurčené kráčať na čele národov, tak svojou hrdinskosťou, ako aj svojím mierumilovným duchom.“

Poznámka: Nie je to snáď Lisztova výzva a napomenutie na adresu vtedajšej maďarizačnej politiky?28

Liszt pokračoval:

„A pre nás, umelcov, je šabľa tiež vznešeným obrazom, žiarivým symbolom. Vzácne kamene, rubíny, diamanty zdobiace púzdro, sú však len žiarivé nepodstatnosti.

Čepeľ je jeho najvnútornejšou súčasťou. A rovnako ako čepeľ odetá v púzdre, sa naše myslenie, ako aj náš samotný život, v ktorom sa obraciame k humanite a k vlasti, v našich dielach vždy odieva do tisícok výrazových prostriedkov."

Liszt ďalej pokračoval a nepochybne aj so silnejším hlasom:

„Áno, páni, zamerajme sa všetkými legitímnymi a mierumilovnými prostriedkami toto dielo, na túto úlohu (svojím mierumilovným duchom), a to každý podľa svojich síl a možností."

Vážnosť Lisztových slov nás núti zamyslieť sa a porovnať tieto vážne úvahy a výzvy Liszta s požiadavkami Slovákov a Ľ. Štúra, ktorí o tomto vystúpení Liszta nepochybne vedeli. Štúr svojím prejavom sa dotýkal obsahu požiadaviek slovenského národa, ktoré boli v zhode s týmito Lisztovými myšlienkami a ktoré sa formovali jasne už v Slovenskom prestolnom prosbopise z roku 1842 a neskôr (v roku 1848) v Žiadostiach slovenského národa. Nemôžeme vynechávať ani jeho výroky v cudzine, ktoré sa myšlienkovo zhodujú s týmto prejavom. S poľutovaním však musím konštatovať, že tieto úvahy a súvislosti sa dodnes vynechávajú. Ak máme porovnať Štúra s Lisztom, tak môžeme uviesť, že tým, čo bol Štúr pre Slovákov vo svojej krajine, tým bol Liszt pre Slovákov v cudzine. Nemáme dodnes dokumentáciu o stretnutí Liszta so Štúrom. Ale bolo by veľmi riskantné tvrdiť, že o sebe nevedeli: Ak len spomenieme Bakunina, ktorý osobne poznal Liszta aj Štúra. Nemusím tu zdôrazňovať, že písať verejne o názorovej zhode medzi Lisztom a Štúrom bolo v tom čase takmer nemožné. Tak na pôde Bratislavy, ako aj v Pešti. Pripomínam, že Ľudovít Štúr, jedna z najvýznamnejších postáv zápasu Slovákov o národné oslobodenie, bol mladší od Liszta. V tom čase ako 24-ročný študent na nemeckej univerzite v Halle adresoval prvý list (5. januára 1840) reprezentantovi Lužických Srbov J.E. Smolerovi, následne sa stretol so známym ruským slavistom Sreznevským.29

Spomeňme si, ako bol komentovaný a prijatý slávnostný prejav Liszta vo svete?

Serge Gut ho komentoval nasledovne: „Táto ceremónia bola tak dojemná (akoby len pre divákov), že bola ľuďom v celej Európe na smiech." Priznáva, že ironické, až uštipačné a zraňujúce kritiky na Liszta zaznievajú už celé roky. K tejto oslave bol vytvorený slogan: „Spomedzi všetkých týchto bojovníkov je bez pohany len Liszt, pretože aj napriek tomu, že má tento bohatier svoju šabľu, vie sa o ňom, že zdolal len šestnástinové noty, doubles croches."30 Alan Walker popisuje podrobne túto ceremóniu, keď nič z toho nebolo pochopené za hranicami Uhorska akoby mal tento smiech sprevádzať Liszta až po hrob.31

Takýmto vyjadrením a prístupom k Lisztovmu prejavu sa zo strany európskych muzikológov podarilo dezinformovať politickú realitu Uhorska. Táto ceremónia s Lisztom, mohla byť v Európe na smiech. Hlavne preto, že ani netušili, čo sa v Pešti v skutočnosti udialo.

B. Moysan tiež komentuje, do akej miery darovanie pošvy bez meča spôsobilo výbuch smiechu v Európe.32 Celá Európa participovala na tomto posmechu a nezaoberala sa otázkou, ako to znášal Liszt. Nikto sa nechcel vážne zamyslieť nad Lisztovým prejavom a jeho výrokmi. Výsmech z Liszta a jeho vážnych výrokov bol v skutočnosti výsmechom zo Slovákov, o ktorých nikto nechcel počuť ani v cudzine.

Táto forma humoru a karikatúry bola evidentne úspešným ťahom. Veď cudzina nepoznala a ani sa nezaujímala o osud Slovákov. Vnímala len konflikt medzi Viedňou a Budapešťou.

Skutočnou katastrofou pre Liszta, bolo neuznanie národov v Uhorsku a ich práva, s čím zápasil celý život. A to predovšetkým „slovenského národa", ktorý sa v tom čase predstavoval rovnako ako Liszt - ako uhorský národ, tiež z historického hľadiska národ Tótov, Slávov, Esklavóncov, Wengrov, Venétov, Ruténov (Rusínov) a teda aj Uhrov.

Môžeme sa znova a znova pýtať, prečo tento dôležitý prejav Franza Liszta nebol dodnes komentovaný. A nejakým spôsobom neoslovil znalcov Liszta. V tomto prípade by sa muselo priznať, že v Uhorsku nežijú len Maďari a Cigáni, ale aj iné národy a teda aj Slováci! Aj v tomto prípade je hudobná veda a vôbec muzikológia v súvislosti s Lisztom najviac dlžná práve Slovákom (Uhrom). A to aj tým, že do hudobných dejín a do svetovej literatúry sa cestou poznania Franza Liszta dostáva privilegovane maďarské a cigánske etnikum, ale nie Slováci.

Lisztova nádej, že v Uhorsku sa pristúpi k riešeniu vzťahu medzi tu žijúcimi národmi nie maďarizačnou, ale mierumilovnou cestou, tak táto nádej a výzva Franza Liszta na adresu maďarskej aristokracie nebola naplnená. Nie náhodou sa Liszt v neskoršom čase znovu vracia k tejto svojej výzve z roku 1840, keď podčiarkuje, že on je skutočným Uhrom, na rozdiel od „Maďa-romanov" (Magyaromanes, Maďaróni), jeho antagonistov.33 Túto skutočnosť zdôrazňuje aj maďarská muzikologička Klára Hamburger.34 Liszt podľa svojich možností reagoval viackrát na maďarizačný útlak „Slovákov" (Uhrov) a rovnako ako Slováci – Uhri čakal politické riešenie zo strany Viedne. Dnes už vieme, že nedoriešenie týchto národnostných problémov v Uhorsku skončilo prirodzene rozpadom monarchie, Trianonom. V skutočnosti sa Liszt svojimi výrokmi a vyhlásením javí ako nedocenený profét, a to nielen pre Slovákov. Lisztova návšteva jeho krajiny predstavuje veľkú tému, ktorá nebola dodnes zahrnutá do dejín spôsobom, akoby si zaslúžila.

Na záver by som chcel zdôrazniť, že nové skutočnosti, ktoré sú obsahom tohto článku sú závažným prelomom v pohľade na návrat F. Liszta do svojej domoviny. Zároveň kriticky upozorňujem na skutočnosť, že autori venujúci sa osobnostiam, akými sú v našom prípade Ľ. Štúr a F. Liszt, nevenujú súčasne adekvátnu pozornosť historickej dobe a politickej klíme, v ktorej žili (teda kolonizácii, maďarizácii) a na ktorú tieto osobnosti svojím životom a dielom reagovali. Táto nevyváženosť spôsobila, že ich myšlienky a názory neboli v Európe správne pochopené. Vidíme, že Liszt pôvodne nemal záujem navštíviť Pešť, ale len Bratislavu. Nie je to zanedbateľná skutočnosť, práve preto, že sa v biografiách Liszta väčšinou degradovala, ba vynechávala práve Bratislava. Karikatúra a výsmech Liszta (a v súčasnosti aj Ľ. Štúra) v podobe „darovaného meča" (teda len pošvy) dodnes neboli v prácach o Lisztovi vážnejšou témou. Cestou karikatúry nebolo predsa možné ospravedlniť skutočnosť a obísť realitu, do akej sa Liszt dostal pre svoje názory a výroky, teda niečo, čo bolo neprijateľné pre maďarskú aristokraciu. Vynechávanie slovensko-slovanského etnika v Uhorsku v biografiách o Lisztovi je ďalšou závažnou témou. Lisztove výroky a reakcie, ktoré majú spojitosť so Slovákmi a napokon aj s Ľ. Štúrom, s jedným z najvýraznejších osobností zápasu Slovákov o národné oslobodenie v 19. storočí. Tieto viaceré nové skutočnosti z hľadiska pohľadu zo strany Slovenska predstavujú vážne doplnenie a upresnenie obrazu a predstavy pri spracovaní biografie Franza Liszta.

LITERATÚRA:

1 *Dá sa povedať, že pojem „Hungaria" sa používa veľmi často, ale pojem „Panónia", kde patrila Budapešť aj v 19. storočí nepomerne menej v prácach našich historikov a biografov.*

2 *Roland de Candé: Franz Liszt, Seuil, 1998, s. 124: „...Liszt quitte Vienne pour Presbourg et Pest, ... Oh! ma sauvage et lointaine patrie! Oh! mes amis, amen!"*

3 *Miroslav Demko: Franz Liszt Compositeur Slovaque, Lausanne, 2003, (reedícia 2008); a tak isto: Miroslav Demko: „Konečne Franz Liszt prijatý svojou domovinou" (bola prvou prácou v Slovenčine z roku 2003)*

4 *Odpovedám Bartókom, že Liszt sa v skutočnosti predstavoval ako Hongrois-Uhor. Avšak tu bolo potrebné pripomenúť, že Maďari sa v tom čase stále aj vo svete predstavovali ako Maďari. Vieme, že aj veľký reprezentant maďarskej revolúcie L. Košút ešte v roku 1859 vo svojej francúzskej práci vydanej v Bruseli sa predstavuje ako „Nous, Magyars" (My Maďari). – Louis Kossuth: L'Europe L'Autriche et la Hongrie, Bruxelles, Fr. Van Meenen et Comp., Imprimeurs – éditeurs, 1859, s. 21/ Pripomíname, že v tejto terminológii Košúta Liszt a Slováci boli označení ako Hongrois.*

5 *É. Haraszti: Franz Liszt, Éditions A. et J. Picard et CPicard et Cie, Paris, 1967, s. 34*

6 *A. Walker: Franz Liszt, Fayard, Tome I., s. 334: „Liszt s'arrêta d'abord à Pressbourg, où il avait joué pour la première fois à l'âge de neuf ans."; Viď. predošlé dielo – Alan Walker: Franz Liszt, Volume One, The Virtuoso, 3 Years, 1811-1847 First published in 1983 by Faber and Faber Limited, USA, 1983*

7 *Idem, s. 335*

8 *Idem*

9 *„Il (Liszt) se dirigea d'abord ver Presbourg (Pozsony – actuelle Bratislava) qui à l'époque, été encore le véritable centre politique du pays: Le rai y était couronné..." „...Mais le succés remporté à Poszony ne fut qu'un avant-gout de celui que Budapest devait lui réserver."*

S. Gut: Liszt, Editions de Fallois/L'Age d´Homme, 1989, s.67; Na jednej strane S. Gut stále podčiarkuje maďarské pomenovanie Bratislavy a pomenovanie Bratislavy

Dňa 18. apríla sme si pripomenuli justičnú vraždu prvého slovenského prezidenta Dr. Jozefa Tisa

Na 18. apríla pripadá smutné výročie. V tento deň bol v roku 1947 popravený prvý slovenský prezident Dr. Jozef Tiso. Poprave prezidenta predchádzal zinscenovaný politický proces s dopredu dohodnutým rozsudkom. Predsedom retribučného súdu, ktorý vyniesol nad Tisom smrteľný rozsudok, bol komunista Igor Daxner, ktorý počas celého procesu neskrýval svoju zaujatosť.

Na súde bol Jozef Tiso obviňovaný najmä z politických činov, hlavne z rozbíjania Československej republiky, za ktoré bol následne aj odsúdený. Pritom v dobe vyhlásenia Slovenského štátu bolo Československo už dávno v troskách, za čo mohla politika pražskej centrálnej vlády a najmä zrada západných mocností (Francúzska a Británie), ktoré odovzdali hitlerovskému Nemecku a hortyovskému Maďarsku veľkú časť československého územia. Tisovi tak retribučný súd úplne nelogicky vyčítal skutočnosť, že v zložitých pomeroch uprednostnil samostatnosť Slovenska pred jeho rozdelením medzi Maďarsko a Poľsko.

Počas Tisovho súdneho procesu boli viaceré požiadavky obhajoby zamietnuté, napríklad mnohé svedectvá v Tisov prospech neboli ani pripustené. Celkovo súd s prvým slovenským prezidentom bol jednoznačne politickým súdom, ktorý slúžil najmä ako akt osobnej pomsty zo strany Tisových politických oponentov, teda najmä čechoslovakistov (Beneš) a komunistov. Samotný Beneš sa vyjadril, že „Tiso musí visieť" a na rozsudku sa dopredu dohadoval s predsedom súdu, komunistom Igorom Daxnerom. Rozsudok smrti nad prvým slovenským prezidentom mal byť pre Beneša nielen osobnou pomstou, ale aj zúčtovaním so slovenskými národnými snahami a myšlienkou slovenskej samostatnosti. Proti rozhodnutiu retribučného súdu sa nebolo možné odvolať, a tak 18. apríla v ranných hodinách bol prvý slovenský prezident Dr. Jozef Tiso popravený obesením.

V období komunistickej totality bol historický pohľad na Dr. Jozefa Tisa a celé obdobie prvej Slovenskej republiky cielene deformovaný. Boľševická historiografia prezidenta Jozefa Tisa vykresľovala len v tých najčiernejších farbách. Žiaľ, vtedajší komunistickí historici naďalej ostali na svojich pozíciách, a tak sú mnohí z nich až do súčasnosti hlavnými vykladačmi tohto historického obdobia. Naopak historici nezaťažení komunistickou minulosťou, ktorí sa snažia priniesť komplexnejší pohľad na osobu prvého slovenského prezidenta, sú zastrašovaní, mediálne očierňovaní, a dokonca aj vyhadzovaní z práce (ako napríklad historik Dr. Martin Lacko).

Súdny proces s prezidentom Jozefom Tisom bol politickým procesom, ktorým Beneš a komunisti chceli odstrániť svojho politického protivníka a zároveň udupať myšlienku slovenskej samostatnosti a národnej slobody. Ľudová strana Naše Slovensko odsudzuje justičnú vraždu prvého slovenského prezidenta Jozefa Tisa a zároveň vyjadrujeme nádej, že čoskoro príde doba, keď sa táto osobnosť našej histórie dočká objektívneho prehodnotenia.

Mgr. Rastislav Schlosár
poslanec NR SR za ĽS Naše Slovensko

Kresba: Andrej Mišanek

v spojení so Slovákmi naznačuje, akoby Slováci vznikli len v 20. storočí, teda „teraz“;(ale treba hovoriť o prekladoch a pomenovaniach – keď aj Slováci sa predstavovali ako Uhri – Hongrois.) A k tomu treba dodať, že nielen u neho, ale cez biografie Liszta a iných sa vykresľuje predstava, že síce existujú v Uhorsku viaceré národnosti, ale stále akoby išlo len o Maďarov, Cigánov a Rakušanov (Nemcov). Akoby Slováci prišli do Uhorska až v 20. storočí, teda vznikom Československa. Niekedy vzniká dojem, že práve pri popise 19. storočia v súvislosti so Slovákmi, akoby išlo o zámenu etník. Akoby tieto otázky prekvapivo unikali a nepochybne aj pri absenciách kritických štúdií na pôde univerzít, hudobnej vedy SAV.

10 *José Bruyer: Franz Liszt, Pierre Waleffe- „Figures“, Holandsko, 1966, s.78*

11 *Bruno Moysan: Liszt, Editions Jean-Paul Gisserot, Pour la musique, 1999, s. 77: „...le voyage de Presbourg à Pest...“*

12 *Jacques Vier: Franz Liszt, L'artiste – Le clerc, Collection Jules Lemaitre, Les Editions du Cèdre, Paris, 1844, s.58; „De novembre 1839 à mars 1840, Liszt séjourna à Vienne, à Budapest, à Leipzig et à Dresde.“*

13 *Sarevell Sitwell: Liszt, Butchet/Chastel, Paris, 196, s. 120, 123*

14 *Idem, s. 120: „Il fut recu à Presbourg dans une atmosphère d'excitation extraordinaire qui ne laissait place à aucune autre manifestation.“*

15 *A. Walker: Franz Liszt, Tome I., 1989, s. 357-358*

16 *„Voudrez-vous encore de moi à Pesth cette année? Je ne sais. En tout cas, vous êtes menacé de ma présence du 18 au 22 décembre prochain.“; Franz Liszt: Correspondance, Lettres choisies, présentées et annotées par Pierre-Antoine Huré et Claude Knepper, JClattès, 1987, s. 117*

17 A. *Walker: Franz Liszt, T.I., s. 348; citát: „Liszt quitta Pest la 15 janvier 1840, et regagna Vienne via Presbourg.“*

18 *Alan Walker: Franz Liszt, Fayard, Tome I., s. 333*

19 *Ernst Burger: Franz Liszt, Préface de Alfred Brendel, Fayard, 1988, s. 122*

20 *Idem; Liszt pokračoval na svojom koncertnom turné v Brne a neskôr medzi 3. a 12. marcom v Prahe.*

21 *K zamysleniu uveďme príklad skôr neznámej tvorby Kalinčiaka z jeho mladých čias, kde ide súhlasiť s autorom o ironizovaní Slovanstva, o zjednodušení protikladov vznešených ideí a prózy života alebo nie nad nepodstatným podtitulom „Novela v nejnovejším kroji“, ktoré Kalinčiak ako študent, v rukou písanom časopise Buben parodoval. Je snáď možné prezentovať, že ak všetci v Uhorsku vedeli a hovorili o Lisztovi, tak Kalinčiak bol výnimkou? ; Július Noge: Slovenská romantická próza, Vydavateľstvo SAV, Bratislava, 1969, s. 104-105*

22 *Serge Gut: List, s. 68*

23 *„Maďarstvo se uleklo příchodu mého..., a předne ja nepřinesl jsem meč, ale pokoj.“*

Rudolf Chmel: In: Jozsef Demmel: Ľudovít Štúr, Kalligram, Bratislava 2015, s. 366

24 *Franz Liszt: Correspondance, Lettres choisies, présentées et annotées par Pierre-Antoine Huré et Claude Knepper, JClattès, 1987, s. 135; Ide o prácu Liny Ramannovej: Franz Liszt als Künstler und Mensch, vol II/1, pp. 32-33*

25 *Tak Liszt, ako aj Štúr a štúrovci sa nevzdali pojmu „Uhor“, teda ho neprekladali. V tom čase ešte pojem „Slovák“ ako pojem slovenskej etnicity nebol akceptovaný Slovákmi, len časťou (bernolákovcami).*

26 *Serge Gut: Liszt, Fayard, L'Age d'Homme, s. 69: „La Hongrie, Messieurs, ne doit rester éntrangère à aucune gloire. Il est destineé à marcher à la tête de nations. Par son héroisme comme par son génie pacifique.“*

27 *Ritter v. S.: Briefe über Franz Liszt's Aufenthalt in Ungarn, Berlin, 1843, 1.vydanie*

28 *Liszt neskoršie nie náhodou vyriekol vetu: „Maďaromani sú moji antagonisti.“ Pojem „Maďaroman“ (ktorý sa prekvapivo nenachádza ani vo francúzskych slovníkoch, lexikónoch). Nachádza sa aj v nemecky písanej knihe Čaplovača z roku 1843.; Klára Hamburger: Franz Liszt, Corvina, Budapešť, 1966, s. 158*

29 *Augustín Maťovčík: Ľudovít Štúr, Dielo II, Tatran, 1986, s. 576*

Štúr prichádza do Bratislavy koncom roku 1840, keď sa stal znova námestníkom profesora J.Palkoviča a túto funkciu zastával aj v školskom roku 1841-1842, keď sa pričinil o znovuvydávanie Tatranky.

30 *Alan Walker: Franz Liszt, Volume One, The Virtuoso, 3 Years, 1811-1847 First published in 1983 by Faber and Faber Limited, USA, 1983, s. 327*

31 *Serge Gut: Franz Liszt, L'Age d'Homme, Editions de Fallois, 1989, s.69*

32 *Bruno Moysan: Liszt, Editions Jean-Paul Gisserot, Pour la musique, 1999, s.77: „On sait que la remise de ce sabre a suscité la risée de l´Europe...“ Darovanie tohto „meča“ Lisztovi sa stalo zábavnou témou a vyvolalo posmech v celej Európe.*

33 *In. Csapo Vilmos: Liszt Ferencz Levelei Baro Augusz Antalhoz 1846-1878. Budapest 1911, p. 89*

34 *Klára Hamburger: Franz Liszt, Corvina, Budapešť, 1966, s. 158*

Ukážka č. 1

Ukážka zo Žurnálu: Dwight´s Journal of Music

Autor článku výsmešne komentuje oslavu maďarského skladateľa Liszta, ktorý nevie a nehovorí maďarským jazykom. S výsmechom sa pýta „kto môže viniť hrdých Maďarov, keď oslavujú mladíka ako maďarského hudobníka, ktorý ani nehovoril ani nerozumel maďarskému jazyku?“ – „Who can blame the fiery Magyars, if they now praised their most celebrated countryman as an Hungarian musician, although he never spoke nor understood a word of the Hungarian language?“

Ukážka č. 2

Karikaturista Waleffe nám priblížil scénu, kde Liszt obdržal meč – teda len pošvu bez meča pri svojom vystúpení v Pešti v roku 1840

Ukážka č. 3 - (Burger) :

Liszt na darovaný maďarský oblek (kabát) použil Byronov výrok: „Je povzdych pre tých, ktorí ma milujú a úsmev pre tých, ktorí ma nenávidia.“

Ukážka č. 4

a) Karikatúra z koncertu v Pešti zo 6.februára 1840, kde Liszt je predstavený ako diabol, s ktorým si maďarská aristokracia nevie dať rady.

b) Ukážka z koncertu, kde aristokracia sa nechápavo díva akoby na poblázneného Liszta.

Osudy „otca modernej slovenčiny“

(Pokračovanie zo 4. strany)

Toto obdobie predstavuje najkritickejšie roky v Bartkovom živote, keď doslova trel materiálnu biedu a prakticky viedol život bezdomov-ca. Existenčne mu pomáhali iba jeho priateľ JUDr. Michal Antala-Bačov, ktorý zostal jeho priateľom, pomocníkom i dôverníkom až do jazykovedcovej smrti, a Mikuláš Polhora, ktorý vzal Bartka z Nemecka k sebe do Rakúska a dva roky sa s ním delil o to málo, čo mal. Ján Okáľ v spomenutom nekrológu nevie, „čo povedať o tom, že ani množstvo priateľov v diaspóre nemohlo mu zaistiť ani najskromnejšie živobytie v časoch, keď mnohí z nich nadobudli pozoruhodné hmotné prostriedky“.

Je to jedna z najtragickejších výčitiek a jedno z najsmutnejších obvinení vyslovených v slovenskej diaspóre. Je otrasné konštatovať, že v Mníchove, kde žili v tom čase v materiálnom blahobyte viacerí slovenskí redaktori Rádia Slobodná Európa, prominentný slovenský jazykovedec sa nemohol stať ani len príležitostným spolupracovníkom tejto americkej rozhlasovej stanice. Prečo? Pretože národnosocialistické vedenie československej redakcie Rádia Slobodná Európa Henricha Bartka považovalo za nebezpečného „představitele slovenského separatismu“ – jeho vlastní spolurodáci, povestní, našinci‘, ho z vlastných zištných záujmov pred svojimi chlebodarcami biľagovali ako extrémistu, kolaboranta s nacizmom. Robili tak len preto, lebo bol dôsledným zástancom jazykového purizmu v slovenčine, obhajovateľom nescudziteľného práva Slovákov na sebaurčenie a štátnu samostatnosť a zásadným odporcom ideológie čechoslovakizmu, ktorého hlásatelia vtedajšiu severoatlantickú politiku antikomunizmu využívali na to, aby umelo predlžovali život tejto veľkočeskej sústavy politických, právnych, morálnych a filozofických zámerov, ktorej jediným cieľom bola likvidácia Slovákov ako samobytného národa.

Rozhodnutie uchýliť sa počnúc rokom 1962 do benediktínskeho opátstva v Niederaltaichu malo kľúčový význam. HenrichBartek sa stal kláštorným bibliotekárom. V tejto funkcii zotrval až do svojej smrti v roku 1986. Slovenská jazykoveda stratila síce svojho špičkového predstaviteľa, HenrichBartek si však týmto rozhodnutím zachránil existenciu.

Aktivity zahraničných Slovákov i Slovákov v zahraničí nepatrili medzi priority totalitného komunistického režimu. Do novembra 1989 socialistický štát presadzoval a uplatňoval mocensko-politickú lektúru slovenskej diaspóry.

Ostrakizácia zahraničných Slovákov bola relatívne menšia, ostrakizmus Slovákov v zahraničí bol však podmienený ideologicky. Platí to, pochopiteľne, o politickej činnosti exulantov a emigrantov, ale aj o kultúrnych a výskumných pracovníkoch na univerzitách, na akademických konferenciách a vo vedeckých spoločnostiach, ktorí uverejňovali štúdie z histórie slovenskej kultúry a politických vied v cudzích jazykoch v rôznych zahraničných publikáciách, encyklopédiách a spolupracovali s inonárodnými organizáciami.

Totalitný režim v ľudovodemokratickej Č-SR i v socialistickej Č-SSR všetky tieto aktivity po celé desaťročia národu doma všemožne zamlčiaval a slobodná výmena kultúrnych hodnôt medzi Slovákmi na Slovensku a Slovákmi v zahraničí pred rokom 1989 nejestvovala.

V roku 1959 Matica slovenská vydala Bibliografiu kníh v západných rečiach týkajúcich sa slovenských vecí vydaných od XVI. storočia do roku 1955. Jej autor Jozef Kuzmík (1921 – 2001) musel súhlasiť s uverejnením úvodu z dielne Historického ústavu Slovenskej akadémie vied, v ktorom možno čítať: „Netreba pokladať za nedostatok, že v bibliografii nie je zaregistrovaná emigrantská literatúra vydaná v poslednom desaťročí v západných kapitalistických krajinách, ktorá podľa nášho názoru nemôže priniesť nič závažného k osvetleniu nášho domáceho vývoja.“ O dve desaťročia neskôr, v roku 1974, režimový inkvizítor Ivan Kusý (1921 – 2000) o literárnej tvorbe slovenských exulantov vyriekol anatému: „Takéto práce súvisia s našou socialistickou literatúrou len jazykom – je to iná kultúra, iná literatúra... treba s ňou bojovať ako s nepriateľskou.“ Dvojzväzková Encyklopédia slovenských spisovateľov ešte aj v roku 1984 mocensky vyobcúvala zo slovenskej spoločnosti autorky a autorov, „ktorých reakčné politické postoje, spočívajúce na ideológii ľudáckeho klérofašizmu, antikomunizmu či pravicového oportunizmu, priviedli k občianskej zrade našej vlasti a k politickej emigrácii (... a ...) sa sami vyradili zo spoločenstva našej literatúry a kultúry“.

Tieto odsudzujúce postoje sa odrážali aj na vzťahu ľudovodemokratického i socialistického Slovenska k Henrichovi Bartkovi. Bohužiaľ,tento negatívny postoj k nemu pretrváva dodnes, tak ako dodnes pretrváva zo strany mienkotvorných elít oficiálneho Slovenska vlažný, ľahostajný a nevšímavý postoj k diaspóre všeobecne a k politickému exilu osobitne.

Prvé známe publikované príspevky Henricha Bartka sú späté s jeho pobytom v Ríme. V tom čase v talianskej metropole vznikli tri obsažné zborníky, ktoré boli vytlačené v Spojených štátoch amerických: Nádej víťazná, Vo vyhnanstve a Slovenská republika 1939 – 1949 .„Zborník slovenských spisovateľov v emigrácii o literatúre, vede a umení“ Nádej víťazná zostavil básnik Mikuláš Šprinc (1914 – 1986) z príspevkov autorov, ktorí inklinovali ku Karolovi Sidorovi a jeho Slovenskej národnej rade v zahraničí. „Zborník slovenských utečencov“ Vo vyhnanstve zredigoval básnik Ignác Zelenka(1913 – 1983) z príspevkov autorov, ktorí inklinovali k Ferdinandovi Ďurčanskému a jeho Slovenskému akčnému výboru. HenrichBartek nebol presvedčený o správnosti delenia síl na dve zoskupenia a bol jeden z dvoch autorov, ktorí publikovali v obidvoch. V Šprincovom zborníku uverejnil obsiahly príspevok „Kresťanstvo a slovenčina“ . Preskúmal v ňom úctyhodné množstvo slovenských slov, ktoré nepochybne súviseli s kresťanstvom. Opierajúc sa o svoje vlastné etymologické výskumy v ňom podáva prehľad 35 slov a slovných zoskupení, ktoré preukazujú, odkiaľ, kedy a ako sa k starým Slovákom dostávalo kresťanstvo. V Zelenkovom zborníku publikoval krátku politologickú úvahu „Význam malých národov“, ktorú napísal rok po skončení druhej svetovej vojny a ktorá dodnes nestratila nič na svojej časovosti.

Píše v nej:

„Dejiny európskych národov a štátov za ostatných stopäťdesiat rokov jasne ukazujú, že malé národy, len čo sa kultúrne a sociálne povznesú z područia veľkých národov, snažia sa dosiahnuť štátnu samostatnosť, aby si zabezpečili ničím nehatený kultúrny a sociálny život, keďže iba bez cudzieho tútorstva je možný primeraný rozvoj a len vlastná samospráva dáva malým národom záruku, že všetky obete v prospech ich malých celkom nevyjdú v danej chvíli nazmar. Pripisovať malým národom imperialistické ciele v súvise so svetovou politikou je celkom neoprávnené, veď obidve svetové vojny, ktoré tak ťažko poškodili Európu, rozhodne nezavinili malé štáty a národy, i keď sa im to niekedy pripisuje. ...

Po vypuknutí svetového konfliktu Slováci sa usilovali udržať si neutralitu a nakoľko to bolo možné, chceli sa vyhnúť stratám. V boji dvoch kolosov: ruského a nemeckého, Slovákom hrozila národná i štátna katastrofa. No ani v takomto veľmi ťažkom položení v rokoch vojny Slováci neopustili svoju tradičnú prácu pre dobro svojho malého celku. Bez ohľadu na skutočnosť, že ich územie môže sa stať každým dňom bojiskom, dobudovali si vysoké školy so všetkými odvetviami, vydávali ročne vyše osemsto publikácií v slovenskom jazyku, z čoho značnú časť tvorili diela vedeckej a popularizačnej literatúry, na poli hospodárskom vedeli sa nielen udržať, ale boli schopní úspešne rozšíriť a spravovať svoj hospodársky život, podobne na sociálnom poli zákonodarstvo nezameškalo sústavne zvyšovať úroveň ľudových vrstiev, takže takmer do samého konca druhej svetovej vojny bol na Slovensku blahobyt. Toto všetko uvádzame na dôkaz toho, že malý národ, ktorý žil najsamprv v područí cudzieho národa, potom v závislosti od jazykovo príbuzného národa českého a ktorému Maďari aj Česi upierali prirodzené právo samostatne sa spravovať, len čo sa príležitosť naskytla, dokázal i v najťažších časoch vojnových svoju schopnosť na samostatný život a zrelosť stať sa osožným členom v súručenstve európskych národov. ...

Keby nebola bývala v minulosti snaha u Slovákov samostatne sa uplatniť, boli by sa len máločo povzniesli zo zanedbaného stavu, v ktorom boli ešte začiatkom predošlého storočia. Tento malý národ práve svojím dobre chápaným nacionalizmom, ktorý nikdy nemal a nemohol mať útočný ráz, stal sa osožným členom súručenstva európskych národov. Veľká príchylnosť, ba láska ku svojeti, spravila v slovenskom prípade hotový zázrak. ...

Musíme mať pevnú vôľu a nádej, že európsky duch má ešte toľko životnej sily, aby našu kultúru zachránil pred hroziacou skazou vyplývajúcou z ras-túcej duchovnej anarchie. ...“

Dnes už/ešte nie je známe, kedy HenrichBartek definitívne odišiel z Ríma do Rakúska a kedy sa usadil v Bavorsku. Vieme však, že po príchode do Nemecka sa angažoval v nemeckej odbočke Slovenskej národnej rady v zahraničí, na ktorej čele stál Matúš Černák.

V tomto období sa však intenzívne venoval predovšetkým slovenčine. Jazykovedným prácam, ktoréHenrichBartek publikoval v exile,sa slovenskí-filológovia a lingvisti na Slovensku

začali venovať až po polstoročí od ich vzniku.

Hneď po tom, čo Slovenská akadémia vied vydala v roku 1953 Pravidlá slovenského pravopisu s pravopisným a gramatickým slovníkom , ktorých redaktorom bol Štefan Peciar, mienkotvorné „noviny Slovákov v cudzine“ Slobodné Slovensko v májovom čísle v roku 1954 uverejnili článok z pera HenrichaBartka „Zmeny v slovenskom pravopise“. Bola to jeho prvá reakcia na pravopisnú reformu, ktorú privítal. Poukázal v ňom na jej genézu i význam a na záver vo svojom novinovom článku avizoval, že svoje stanovisko zhrnie v posudku, „ktorý vyjde v 2. čísle štvrťročníka pre slovenskú kultúru Most, ktorý vydáva Správa kultúrneho fondu Petra J. Jurčáka“.

Na záver tohto článku Henricha Bartka, ktorý autor napísal už podľa nového pravopisu, redakcia Slobodného Slovenska pripísala svoj dôvetok:

„Na základe tohto článku, ktorý nám dal k dispozícii Prof. Dr. Bartek, majú možnosť Slováci v zahraničí zaujať vecné stanovisko k novým Pravidlám slovenského pravopisu. Súhlasíme s Dr. Bartkom a sme radi, že aspoň na tomto úseku nevznikne hrádza, akých, žiaľbohu, dosť nastavia dlhoročná odlúčenosť od domova na iných úsekoch, ktorých zvládnutie nie je v našej moci. – Toto naše číslo je písané už dľa nových Pravidiel.“

Štvrťročník pre slovenskú kultúru Most uverejnil krátko nato avizovaný posudok Henricha Bartka a publikoval jeho obsiahlu recenziu vo svojom 2. čísle. Nasledovala jeho štúdia Nový pravopis slovenský a príručka Slovenský pravopis s gramatickými poučkami . Aj posudok, aj obidve knižné publikácie navzájom úzko súvisia. Vo svojej recenzii stručne podáva genézu Pravidiel slovenského pravopisu počnúc 12. májom 1932, rokmi prvej Slovenskej republiky, keď minister školstva Jozef Sivák (1886 – 1959) odmietol pravopisnú reformu, ktorú navrhovala Matica slovenská, až po rok 1953. Významné v tomto hodnotiacom úsudku je Bartkovo zverejnenie, že pravopisná reforma prijatá v roku 1953 nebola nijaká novota, ale vznikala v tridsiatych rokoch na pôde jazykového odboru Matice slovenskej a obsahovala tie zmeny, ktoré ministerstvo školstva zamietlo v roku 1940. Pranieruje v nej aj politizáciu zanášanú do jazykovedy. Píše v nej:

„Nuž je to naozaj podarená vec, keď sa najsamprv nadáva na ‚puristicky orientovaných jazykovedcov, prisluhovačov ľudáckeho separatizmu‘, ale s najväčšou bezočivosťou sa prijmú nimi prichystané zmeny a vyhlási sa to za jazykovedu v duchu geniálnych prác J. V. Stalina, a to všetko len preto, že je to pohodlné a že intelektuálna krádež nevyžaduje námahy...

Ostáva ešte odpovedať na otázku, aký postoj by mali zaujať zahraniční Slováci k novým Pravidlám slovenského pravopisu. Prijať pravopisné zmeny, alebo nie? ...

Myslím, že sa zásadne musíme stavať za každú takú pravopisnú zmenu, ktorá značí obľahčenie a ktorá sprístupňuje spisovný jazyk čo najväčšiemu počtu, lebo to je smer vývinu spisovnej slovenčiny, ale aj cesta k zdemokratizovaniu spisovného jazyka, na ktorej sa bude pokračovať i v budúcich pokoleniach, keďže jazyk je živý organizmus, ktorý sa rozvíja v súvise s rozvojom národa. ...

Spisovná reč sa vybrúsila a ustálila a dostala takú úroveň ako nikdy v minulosti, no musíme mať ustavične na pamäti, aby sme sa nedostali na bočnú cestu so spisovnou rečou a aby sme sa nedali vykoľajiť záškodníkmi našej národnej veci. ...

Cudzie nálepky z nových Pravidiel slovenského pravopisu poodpadajú razom, až sa Slovensko zbaví cudzieho poručníctva. Nateraz bolo by správne prijať to, čo je dobré v nových Pravidlách slovenského pravopisu, ale odmietnuť množstvo tvaroslovných dvojtvarov a chybných slov, ktoré sa do nich dostali nie pod tlakom Moskvy, ale pod tlakom Prahy, lež v mene Stalinovom. Túto zodpovednú prácu pokúsim sa spraviť v krátkom čase, lebo sa všeobecne pociťuje potreba dôkladnej rukoväti spisovnej reči, ktorá by okrem pravopisných a gramatických pravidiel obsahovala obšírny normatívny slovník.“

Mecén slobodnej slovenskej kultúry, katolícky kňaz Ján J. Lach (1894 – 1960) , v závere predslovu k práci Henricha Bartka Nový pravopis slovenský v roku 1954 napísal: „Táto brožúra má iba prichystať cestu knihe o spisovnej slovenčine a nechce a ani nemôže byť náhradou za gramatiku s pravopisnými pravidlami a slovníkom.“ O dva roky neskôr, v roku 1956, jeho pričinením vytlačila nemecká tlačiareň Druckerei G. Jantsch v GünzburguSlovenský pravopis s gramatickými poučkami a slovníkom. Podľa jazykovedca Jána Kačalu (*1937) „medzi obidvoma prácami je úzky vzájomný vzťah. Nový pravopis slovenský je v istom zmysle prípravná práca s úvodom do problematiky slovenskej pravopisnej sústavy a jej reforiem v 2. tretine 20. storočia, s prehľadom problematických javov slovenského pravopisu a s návrhom na ich racionálne riešenie. Naproti tomu Slovenský pravopis s gramatickými poučkami a slovníkom prináša systematický výklad slovenskej pravopisnej sústavy, ako aj výklad súvzťažných hláskoslovných, gramatických a slovotvorných javov a pravopisný slovník s niektorými tvaroslovnými a výslovnostnými údajmi v celkovom rozsahu 205 strán.“ Henrich Bartek v úvode okrem iného napísal:

„V čase nebývalého rozvoja našej spisovnej reči je celkom prirodzená a oprávnená snaha po číro pravopisných opravách, ktoré majú len vtedy zmysel, keď smerujú k obľahčeniu pravopisu. Z tohto hľadiska už aj Pravidlá slovenského pravopisu z roku 1931 značne obľahčili náš pravopis. Od roku 1932 v mesačníku Slovenská reč sústavne sme odstraňovali nielen všelijaké neslovenskosti, ale prichystávali sme aj také úpravy v pravopise, ktoré by značili jeho zjednodušenie a tým i sprístupnenie širším vrstvám. Výsledkom tejto práce boli Pravidlá slovenského pravopisu z roku 1940, ktoré platili až do konca roku 1953 a za tento čas ustálili v značnej miere spisovnú slovenčinu. Škoda, že sa už vtedy nemohli uplatniť isté zjednodušenia slovenského pravopisu, ktoré prijal a navrhol jazykový odbor Matice slovenskej, ktoré však neschválilo ministerstvo školstva a národnej osvety pre obozretnosť svojho predstaviteľa.

Vývin spisovnej slovenčiny má taký pevný smer, že nič ju nemôže vykoľajiť zo správnej cesty. Dôkazom toho sú aj nové Pravidlá slovenského pravopisu vydané Slovenskou akadémiou vied v Bratislave a platné na Slovensku od roku 1954. Hoci sa v nedôležitých podrobnostiach narušili ustálené zvyklosti, jednako číro pravopisné zmeny museli sa uskutočniť v duchu zásady zjednodušenia. Akademická pravopisná komisia, ak chcela aspoň sčasti zjednodušiť pravopis, musela uskutočniť tie pravopisné zmeny, ktoré sme prichystali v jazykovom odbore Matice slovenskej pred rokom 1938 a ktoré sa nemohli ešte uplatniť v Pravidlách z roku 1940. Pravopisná komisia Slovenskej akadémie vied pri zjednodušení pravopisu musela sa pridržať tých zásad, ktoré som v roku 1944 podrobne odôvodnil v knihe Správna výslovnosť slovenská. Od vydania novýchPravidiel slovenského pravopisu uplynuli skoro tri roky. Za ten čas sa dokázalo, že nové pravopisné zmeny, nakoľko značia obľahčenie, stretli sa s porozumením tak doma, ako v zahraničí, čo najlepšie dokazuje ich osožnosť. No treba vyzdvihnúť, že doma i v zahraničí neprijíma sa celý rad drobných nesprávností, ktoré sa dostali do nových Pravidiel slovenského pravopisu z roku 1953 z príčin nelingvistických, nevedeckých. ...

Kto má záujem o ideologické a lingvistické problémy v našom pravopise, toho odkazujem na svoju brožúru Nový pravopis slovenský (strán 56)...

Pri zostavovaní tejto pravopisnej príručky pridržal som sa zásady, ktorú uplatňujem od vydania Pravidiel r. 1931, t. j. treba prijať, čo je dobré, ale odmietnuť chybné úpravy v podrobnostiach, preto nebolo možné prijať niektoré chybné zmeny v tvarosloví a slovníku, no čisto ortografické zmeny musíme prijať, aby nenastal neželateľný zmätok v našom pravopise.“

O správnosti smerovania vývoja slovenčiny a opodstatnenosti pravopisnej reformy svedčí skutočnosť, že nový pravopis si osvojili prakticky všetky redakcie slovenských vydavateľstiev aj v diaspóre.

Výnimku tvoril spočiatku len Slovák v Amerike, nebola to však výnimka vecná, lež formálna. Kým jeho vydavateľ rev. Ján J. Lachzastával názor, aby sa aj Slovák v Amerike pridržal Bartkom ustálených reforiem, redaktor Ján Okáľ chcel v tejto záležitosti počkať na oficiálne vyhlásenie Spolku slovenských spisovateľov a umelcov a Združenia slovenských novinárov. Keďže tieto inštitúcie neprijali k novému pravopisu nijaké stanovisko, pravopis Slováka v Amerike sa napokon tiež prispôsobil Bartkovým Pravidlám.“

Druhou výnimkou boli niektorí Slováci v Argentíne. Knihy, ktoré napísali, redigovali a boli publikované v BuenosAires, vychádzali určitý čas v starom pravopise. Najdlhšie sa prispôsobovali Stanislav Mečiar a Ernest Žatko. Boli to knihy v edícii „Slobodná slovenská kultúra“, ktorá vznikla z mecénstva rev. Jána J. Lacha, a knihy v edícii „Duch a svet“, ktorú založil Ignác Zelenka. Vychádzala v nej jeho básnická tvorba, Eugen Vesnin systematicky trval na jej publikovaní v starom pravopise. „Nie som proti Bartkovým novotám,“ povedal mi, keď som v Ríme pripravoval zborník Rozsievač perál , v ktorom boli aj jeho verše, „ale som príliš zaneprázdnený na to, aby som sa prispôsobil.“

Zaujímavé stanovisko vyjadrujúce dobrú vôľu bol postoj spisovateľa Jozefa Cígera-Hronského, dlhoročného správcu Matice slovenskej, ktorý žil v exile v Argentíne, čestného predsedu Spolku slovenských spisovateľov a umelcov v zahraničí. V liste z 13. februára 1956 sa ho básnik Mikuláš Šprinc spýtal, či chce mať román Svet na Trasovisku „vytlačený v starom pravopise alebo v novom“. Nestor slovenských spisovateľov mu 7. augusta 1959 odpovedal:

„Pre Trasovisko som sa so všetkým omeškal... Podivné mi prišlo, že ste spomenuli starý a nový pravopis. Neviem, kde a ako sa ujal nový pravopis, ale tak píšete Vy, nuž bol by som veľmi nedisciplinovaným človekom, keby som robil zmätky. Ako ma to poznáte? Mal som námietky, ale – tak by som povedal – to som prejavil iba tu v rodinnom kruhu, v jedinom liste (Hrušovskému) zmienil som sa o veci a nič viac. Čo nedávno potáral H., s tým nemám nič spoločného. Hľa, aby nehorel Bartek nadovšetko tam, kde je najmenej hriešny, už som aj napísal – ale nedopísal – čosi nedávno v zlosti. Ale vidím, múdro sa mlčí. No ak by sa chumelilo, tak to dokončím pre Most, aj podpíšem statočne. – Že nepíšem novým, to znamená iba toľko, že som sa ho ešte nenaučil, lebo som nemal na to možnosti a uznáte – lepšie chodiť starým mostom pevne, ako na neistom novom. Nič viac.“

Nový pravopis zaviedli mienkotvorné periodiká slovenského exilu Slobodné Slovensko, Hlasy z Ríma, Most a Slovák v slobodnom svete i krajanská tlač (Jednota, Kanadský Slovák, Národné noviny, Slovák v Amerike, Slovenská obrana, Slovenské noviny, Slovenský Sokol a i.) a aj novozriadené Slovenské vydavateľstvo sv. Cyrila a Metoda v Ríme.

„Roky, ktoré od tých čias uplynuli, Bartka rehabilitovali viac, ako to sám mohol očakávať alebo dúfať,“ napísal po rokoch Ján Okáľ. „Pokiaľ ide o morálnu výhru z dlhoročných bojov, Bartek sa stal víťazom, akých je v dejinách jazykovedy málo.“

Henrich Bartek sa postupne odmlčal.

V roku 1954 uverejnil štvrťročník pre slovenskú kultúru Most jeho príspevok Slováci a ríša kráľa Sama (624 – 659). V anglickom preklade ho publikoval časopis Slovenskej ligy v Amerike Slovakia, ktorý vychádza nepretržite dodnes. Z roku 1955 je jeho anonymná nemecká brožúra Werwar Matúš Černák? [Kto bol Matúš Černák?] . V roku 1956, k 100. výročiu úmrtia Ľudovíta Štúra,sa v časopise Slovakia objavila jeho štúdia Ourt radition and Louis Štúr[Naša tradícia a Ľudovít Štúr]. Štvrťročník pre slovenskú kultúru Most publikoval v tom istom roku jeho rozsiahlu štúdiu state: Pôvod názvov Slovan a Slovák . Z roku 1959 je jeho päťjazyčný slovníček Speisen und Getränke: Fünf sprachenwörterbuch, ktorý vyšiel v Mníchove. V roku 1961 autorsky prispel heslom SlowakischeLiteratur [Slovenská literatúra] do 2. zväzkuLexikon der Weltliteratur im 20. Jahrhundert.

V roku 1964, teda o päť rokov neskôr, sú v štvrťročníku pre slovenskú kultúru Most publikované jeho dva články: „Najstaršie kresťanské slová v slovenčine“ a „Strachota : Metodovo slovenské meno“ . Rok nato Národný americko-slovenský kalendár, ktorý pre svoje členstvo vydával Národný slovenský spolok (National Slovak Society), zaradil do 73. ročníka dva krátke články: „Chvála slovenčiny“ a „Kedy prišli Slováci k Dunaju?“ Boli to posledné dva príspevky z pera Henricha Bartka, ktoré uverejnil po slovensky.

Henrich Bartek napísal ešte jedno kľúčové jazykovedné dielo Začiatky kresťanstva u Slovanov. Nikdy neuzrelo tlačiarenskú čerň a jeho rukopis sa údajne buď stratil, alebo mu ho niekto ukradol. Opatroval ho aj počas rokov, keď žil v benediktínskom opátstve v Niederaltaichu. Je o ňom zmienka v korešpondencii, ktorú si vymenil so Štefanom Náhalkom, v tom čase riaditeľom Slovenského katolíckeho ústredia v zahraničí v Ríme.

V liste z Mníchova napísanom 18. decembra 1957 mu píše: „Žijem v takých mimoriadne ťažkých okolnostiach, keď neviem, čo prinesie zajtrajšok. A jednako – zväčša o hlade a zime – podarilo sa mi zozbierať a zhodnotiť materiál na prvý zväzok diela Začiatky kresťanstva u Slovanov (Predcyrilometodejské termíny románskeho pôvodu). Doteraz mám vyše 200 strán čistopisu, ostáva spracovať ešte asi 50 romanizmov, polokalky a kalky typu Všemohúci – omnipotens, krstné mená a niektoré topografické názvy, dôležité na chronologizovanie, ako aj rozbor najstarších modlitieb – okrem Otčenáša, ktorý som už dávno analyzoval. S historickými dokladmi vydá to naisto vyše 500 strán – robota na dobrých šesť mesiacov. No hlavná vec, že z hľadiska lingvistického podarilo sa mi riešiť doteraz náležite neobjavené romanizmy, takže úvahu Začiatky kresťanstva u Slovanov budem Vám môcť dodať do konca januára 1958, pravdaže, po slovensky, lebo nemám prekladateľa.“

Štefan Náhalka na list odpovedal 17. 1. 1958 a okrem iného v ňom napísal:

„Verím, že Vaše dielo Začiatky kresťanstva u Slovanov bude znamenať cenný prínos v danom odbore. Škoda len, že musíte pracovať za takých mimoriadne ťažkých podmienok, ako spomínate. Nebolo by možno pomýšľať na prácu vo Francúzsku? Viem, že dp. Gašparík sa o to svojho času zaujímal. Súhlasili by ste s tým, keby som mu v tejto veci napísal?

Musím sa uzmieriť s tým, že do chystaného zborníka nedodáte štúdiu o zástoji katolíkov v slovenskom národnom živote. No považujem za veľkú škodu, že všetky tie bohaté vedomosti, ktoré máte, ostávajú pre našu verejnosť nedostupné. Aj to viem pochopiť, že ste za danej situácie v Königsteine o tejto otázke nechceli hovoriť. Prosil by som Vás však, aby ste aspoň niektoré poznatky aj napísali a sprístupnili aj verejnosti. Ak by ste súhlasili, v Hlasoch z Ríma ochotne Vaše články uverejníme.“

Keď bol 15. septembra 1954 pri Opátstve sv. Andreja-Svorada v Clevelandezaložený Slovenský ústav, za jedného z jeho prvých riadnych členov vymenoval opát Teodor J. Kojiš OSB 10. novembra 1954 Henricha Bartka. Bola to prvá a jediná pocta, ktorej sa „otcovi modernej slovenčiny“ od Slovákov a od Slovenska dostalo. Bolo to „v oných rokoch“, keď básnik Ján Kostra v Moskve písal Ódu na Stalina, filológ Štefan Peciar v Prahe vzýval jazykovedného génia generalissima, „otec modernej slovenčiny“ Henrich Bartek v Mníchove umieral od hladu a Valentín Beniak so svojím Igricom v hrôze volal: „...aký sme my rod žobrači, čo sám si dubovinu vytne“, zaklínajúc, aby sa takému národu nerodili viac „bláznivé deti jasnovidné.“

KULTÚRA
Dvojtýždenník závislý od etiky
Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava
Telefón: 0911 286 452
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o..
Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.
IČO: 35 734 710

Predseda redakčnej rady: *Július Binder* – Šéfredaktor: *Teodor Križka* – Cena jedného čísla je 1.50 € – Časopis vychádza každé dva týždne, s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint Kapa, Pressegrosso, a. s. Objednávky prijíma Slovenská pošta na elektronicklej adrese: ganisinova.renata@slposta.sk – Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a. s., Stredisko pfredplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo: EV757/08 – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky vo formáte word a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciame. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: kultura@orangemail.sk – Internetová stránka a archív časopisu: www.kultura-fb.sk – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Milosť a Bohatstvo

MILOSŤ

Neprítomnosť milosti posväcujúcej, a oveľa viac jej strata, sa musia prejaviť zhubnými následkami. Celá tragika je pre nás nepredstaviteľná, pretože žijeme viac menej len zmyslovým životom a len výnimočne sa dokážeme vzchopiť k duchovnému životu. I keď dnes "dospelý nadčlovek" v reverende podceňuje nebezpečenstvo diabolského náporu (napríklad vypustí exorcizmus zo sv. krstu), či si z neho dokonca robí posmech, nie je tým smutná realita odstránená zo sveta a ako poznamenáva aj pohan Goethe: "Diabla ľudkovia necítia nikdy, ani vtedy nie, keď ich už drží za golier." (Faust I diel)

Neprítomnosť posväcujúcej milosti vrhá dušu do diablovej moci a človek je nevyhnutne stratený, keby mu na pomoc neprišla gratia medicinalis - milosť pomáhajúca. Objektívne dôkazy podávajú dejiny. To čo sa pred krátkou dobou udialo, dve svetové vojny s hrôzami koncentračných táborov všade po svete, je smutnou ilustráciou. Čítajte noviny, počúvajte rádio, čudujte sa pred obrazovkou: je to, pred čím sa trasieme hrôzou, ak v nás ešte zostala iskrička ľudského citu, je to ľudské? Určite nie. Je to zvieracie? Nie, lebo nijaké zviera nie je tak krvilačné ako človek. Zostáva posledná možnosť. Je to diabolské a diabolské je aj to, že sa slovo Satan rozpustilo v rozprávkach. Je snáď božské, čo činíš "dospelý nadčlovek", pre ktorého Boh už zomrel? Vari nepočuješ zúfalé kvílenie trpiaceho ľudstva zo spustošených materníc takzvaných matiek, zo zničených domovov, nemocníc, koncentračných táborov, väzníc, nevestincov, brlohov omamných jedov atď?

"Poznávaš ma? Kostra. Ohava. Poznávaš svojho pána a majstra, ktorému si sa upísal? Čo ma zadrží - tak volá tvoj pán - a dopadne na teba moja päsť a rozdrvím ťa... i tvoju kultúru." (Faust, Hexenkuche).

Nevieš, "dospelý nadčlovek", čo je to milosť? Tak spoznáš život bez milosti. Nevieš, čo je dobro? Tak ho spoznáš skrze zlo. Nevieš, čo je pravda? Tak ťa poučí lož. Krása ti nie je známa? Tak sa budeš pásť na ohavnosti. Že takéto poblúznenie ľudstva nie je myslitelné bez Satanovej nadvlády by malo byť zrejmé.

Naša zvrátenosť sa ukazuje už v tom, že tomu, čo je Bytie samé, to jest Bohu pripisujeme len pomyselnú skutočnosť, zatiaľ čo každodenná pominuteľnosť znamená pre nás skutočnosť samú. Ale to je tiež trest za prvotný hriech. My, ktorí tak radi hovoríme o Mystickom tele Kristovom a chceme sa mu pripodobniť si neuvedomujeme, že sme predovšetkým údmi mystického tela Adamovho, a kde trpí hlava, musia trpieť aj údy.

Že nám tieto skutočnosti nič nehovoria pre zatvrdlivosť nášho srdca a tuposť ducha dokazuje už to, že by sme chceli odkladať krsť na dobu "duchovnej zrelosti." To je taká múdrosť, ako chcieť odložiť záchranu topiaceho sa až na dobu, keď vie plávať. Trestuhodné jednanie. Vyslovený nezmysel. Samozrejme, Cirkev nebola tak "múdra", ako my dnes, keď nariadila aby sa dieťa krstilo, pokiaľ možno, hneď v deň narodenia. Cirkev svätá, starostlivá matka, vedela o všetkých nebezpečenstvách, ktoré ohrozujú dieťa. Vedela aj o všetkých nádherách, ktoré Boh dieťaťu ponúka, ale ktoré mu rodiča tak často upierajú. Dnes rozumieme predsa všetkému.

Odpustite mi tú trpkú ironiu, ale máme vôbec potuchy, čo sa pri svätom krste odohráva v duši?

BLAHOBYT

Blahobyt západného štýlu života nesie zmiešané dôsledky. Na jednej strane nám prosperita uľahčila život a uvoľnila množstvo peňazí, ktoré môžeme použiť pre šírenie Božieho slova a pomoc núdznym. Na druhej strane veci , nakúpené za prostriedky z tohoto blahobytu plynúce, vyžadujú veľký diel nášho času a pozornosti. Požiadavky nášho materialistického životného štýlu sa v skutočnosti zmenili na tyraniu, ktorá spotrebuje väčšinu našej energie. Industrializácia priniesla vyšší životný štandard a kratší pracovný týždeň.

Na začiatku 20. storočia pracoval každý člen rodiny zhruba 60 hodín týždenne a neraz sedem dní v týždni (starosť o dobytok a polia) aby rodina vôbec prežila. V polovici 20. storočia sa na západe skrátil pracovný týždeň na 48 hodín a v mnohých rodinách to bol len otec-manžel, ktorý chodil do zamestnania a zarábal. Dnes sú v drvivej väčšine rodín potrebné dva príjmy, aby udržali rodinný materialistický životný štýl. Americkým snom pred štyrmi desaťročiami bola dobrá práca, slušné bývanie a pekné auto. Dnes si americký sen žiada isté zamestnanie, dôchodkové sporenie, dom, dve až tri autá, chatu, dom pri jazere, karavan alebo príves, poistenie, ktoré kryje každú možnú životnú situáciu, a samozrejme vysokoškolské vzdelanie pre všetky deti.

Vlastníctvo materiálnych vecí a zabezpečená budúcnosť, ktorú tieto veci umožňujú sa stala meradlom úspechu. Ale Ježiš povedal "Preto nebuďte ustarostení o zajtrajšok; zajtrajší deň sa postará sám o seba" (Mt 6:34).

Pôvodným účelom vecí bolo urobiť náš život ľahším a pohodlnejším. Veci však postupne prevzali nad nami moc a my sme moc nad nimi stratili. Boh nám nebráni užívať si dobrá, ktoré plynú z našej namáhavej práce, ani nezakazuje užívať si veci, ktoré si za svoju mzdu dokážeme zaobstarať.

Napomína nás však, aby sme sa nenechali polapiť do osídiel všetkých tých statkov natoľko, že prestaneme plniť náš hlavný cieľ - slúžiť Bohu a všetko čo máme použiť na jeho väčšiu slávu.

V dnešnej kresťanskej spoločnosti je však väčšina kresťanov natoľko slepá, že nedokáže rozpoznať čo od nich Boh chce a ako On chce, aby minuli svoje peniaze.

Zmyslom peňazí a majetku je, aby nás oslobodili a my sme mohli robiť viac pre Krista, nie menej. Keď sa hlavným zmyslom života stane obstarávanie materiálnych vecí, zanikajú všetky pochybnosti o tom, komu vlastne slúžime. "Nikto nemôže slúžiť dvom pánom. Buď jedného bude nenávidieť a druhého milovať, alebo k jednému bude lipnúť a druhým pohŕdať. Nemôžete slúžiť Bohu aj mamone" (Mt 6:24).

Boh nás opakovane varoval, že hmotné statky a svetské radosti sú najväčším nebezpečenstvom, ktorému musíme vzdorovať. A napriek tomu väčšina kresťanov na Západe považuje pachtenie sa za nimi za normálne a prípustné. Väčšina z presne týchto kresťanov však nie je zo svojím životom spokojná. Takže bohatstvo a nadbytok spokojnosť nerozmnožujú, ale umenšujú.

Existuje päť veľkých nebezpečenstiev spojených s hmotnými statkami, ktoré musia kresťania poznať.

- Pocit, že pôžitkársky a konzumný životný štýl je normálny. Keď náš príjem nestačí na okamžité ukojenie všetkých túžob, tak si zoberieme hypotéku a svoje žiadosti ukojíme na úkor budúceho príjmu. To nakoniec vedie k tomu, že si požičiame viac, ako dokážeme splatiť.

- Sústredenie sa na svetské úspechy. Veľa kresťanov je zrelých duchovne i materiálne. Keď ale posudzujeme ľudí podľa ich materiálnych úspechov a nie podľa ich duchovnej úrovne, naše videnie je deformované svetskými normami.

- Odvrátenie od Boha. Nič nebráni kresťanovi poslúchať Boha viac, ako bremeno materiálneho pohodlia. Keď sme si prispôsobili život tak, že je naplnený materiálnym pôžitkami, je ťažké, až nemožné vzdať sa ich, ak služba Bohu vyžaduje, aby tieto pôžitky boli obmedzené či nadobro odstránené.

- Povýšenecký postoj. Tí, ktorým Boh zveril zodpovednosť za hmotné statky a ich zdroje musia túto zodpovednosť starostlivo vykonávať a za nesprávne užívanie týchto statkov budú súdení. Na toto však mnoho z tých, ktorým sa dostalo blahobytu zabúda a žijú, ako by bohatstvo nedostali od Boha a nemuseli s ním podľa Božej vôle nakladať.

- Nevšímavosť k núdznym. Nebezpečenstvo materiálneho nadbytku je aj v tom, že si začneme časom myslieť, že ho majú všetci. To nás zaslepí a nevidíme biednych a núdznych okolo nás. Dávať chudobným almužnu, prístrešie a jedlo bezdomovcom, podporovať núdznych, to prikazuje Boh. To nie sú prosby, to sú prikázania. A vďaka rozšírenému nadbytku hmotných vecí sú tieto príkazy medzi západnými kresťanmi plošne zanedbávané.

Vo veci hmotných statkov je vždy potrebné dosiahnuť vyváženosť. Boh nemá pre každého jednotlivca ani pre každú rodinu ten istý plán. Naším spoločným cieľom je užívať materiálne veci, ale nenechať sa nimi ovládať a nebyť nimi zneužívaný. Preto si kresťania musia uvedomiť, že slúžia v prvom rade Kristovi a všetko ostatné je až potom. Teda, že všetko čo robíme a čo máme musí byť pripravené pre použitie v službe Bohu.

O. Katzer

Prevzaté z internetovej stránky Dielňa sv. Jozefa

Snímka: Teodor Križka